

فتح رب البرية بتلخيص الحموية

Fath Rabb-il-Bariyyah bi Talkhiyisw-il-Hamawiyah

Mwandishi:

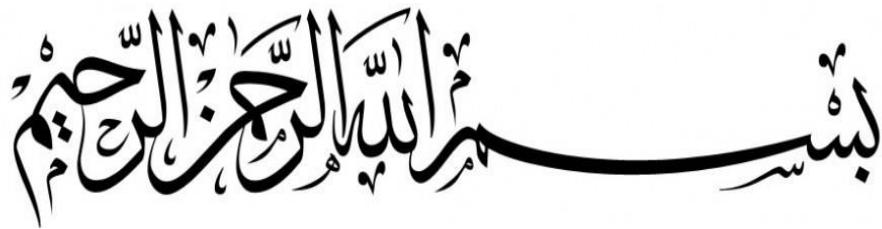
Imaam Muhammad bin Swaalah bin 'Uthaymiyn

Tarjama:

Abu Bakr Khatwiyb al-Atrush

01. Dibaji.....	4
02. Uwajibu wa mja katika dini yake.....	7
03. Ujumbe wa Mtume unabainisha haki katika misingi na matawi ya dini	9
04. Mfumo wa Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah katika majina na sifa za Allaah	14
05. Madhehebu ya Salaf ndio sahihi na kuwaraddi wanaosema kuwa madhehebu ya waliokuja nyuma ndio wajuzi na wenyewe hekima zaidi kuliko madhehebu ya Salaf	21
06. Matamshi ya baadhi ya waliokuja nyuma juu ya mfumo wa Salaf.....	28
07. Baadhi ya waliokuja nyuma wanaivisha haki batili	29
08. Maneno yaliyopokelewa kutoka kwa Salaf kuhusu sifa	30
09. Ujuu wa Allaah na sifa zake	32
10. Upande.....	39
11. Kulingana kwa Allaah juu ya 'Arshi Yake	42
12. 'Arshi.....	49
13. Upamoja.....	51
15. Kushuka kwa Allaah kwenye mbingu ya dunia	60
16. Kuoanisha kati ya ujuu wa Allaah na kushuka Kwake katika mbingu ya dunia.....	62
17. Uso wa Allaah ('Ta'ala).....	63
18. Mikono ya Allaah ('Azza wa Jall)	65
19. Macho ya Allaah ('Ta'ala).....	67
20. Njia ambazo imetajwa mikono na macho	69
21. Maneno ya Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala)	71
22. Qur-aan ni maneno ya Allaah	74

23. Matamshi na kile chenye kutamkwa.....	77
24. Chimbuko na chemchem ya ukanushaji.....	78
25. Mfumo wa wakanushaji juu ya sifa ambazo ni wajibu kumthibitishia au kumkanushia Allaah.....	81
26. Malazimisho batilifu ya wakanushaji.....	83
27. Utata wa wakanushaji.....	85
28. Wakanushaji na wafananishaji wamekusanya kati ya ukanushaji na ufananishaji	87
29. Matahadharisho ya Salaf juu ya falsafa.....	89
30. Mtazamo wa wapotevu juu ya kumuamini Allaah na siku ya Mwisho	91
31. Kipengele	101
32. Misimamo mbalimbali ya waislamu juu ya Aayah na Hadiyth za sifa.....	103
33. Majina ya bandia ya wazushi kwa Ahl-us-Sunnah	106
34. Uislamu na imani	109
35. Kuzidi na kupungua kwa imani	112
36. Mambo yenyé kufanya imani ikazidi	115
37. Kuifanyia imani Istithnaa'	118

01. Dibaji

Himdi zote zinamstahikia Allaah. Tunamhimidi Yeye na kumuomba msaada na msamaha. Tunajilinda Kwake kutokamana na shari ya nafsi zetu na uovu wa matendo yetu. Yule mwenye kuhidiwa na Allaah, basi hakuna wa kumpoteza, na yule mwenye kupotezwa Naye, basi hakuna wa kumuhidi.

Nashuhudia ya kwamba hapana mungu wa haki isipokuwa Allaah, hali ya kuwa hana mshirika, na ninashuhudia ya kwamba Muhammad ni mja na ni Mtume Wake - swalah na salaam zimwendee yeye, kizazi chake na Maswahabah zake.

Amma ba'd:

Hakika ya Allaah (Ta'ala) amemtuma Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) kwa uongofu na dini ya haki awe ni rehema kwa walimwengu na kiigizo kwa watendaji na hoja kwa waja wote. Ametekeleza amana, akafikisha ujumbe, akaunasihi Ummah na akawabainishia watu yale yote wanayoyahitajia ya misingi na matawi ya dini. Hakuacha kheri yoyote, isipokuwa amewabainishia nayo na kuwasisitiza kwayo. Hakuacha shari yoyote ile isipokuwa ameutahadharisha Ummah nayo. Ameuacha Ummah katika njia nyeupe ambayo usiku wake ni kama mchana wake. Katika njia hii ya kung'ara na kumeremeta wakapita Maswahabah zake. Vilevile wakaipokea njia hii wale wengine wa karne tukufu.

Namna wakati ulivyokuwa ukienda mazingira yakaingiliwa na Bid'ah mbali mbali. Hizi zilikuwa ni njama za wazushi dhidi ya Uislamu na waislamu. Wakawa wakizama kwenye Bid'ah na wakijenga I'tiqaad zao kwenye utando

wa buibui. Pamoja na hivyo Mola (Ta'ala) anailinda dini Yake kwa mawalii Wake ambao amewatunukia imani, elimu na hekima ambavyo kwavyo wanawatandika maadui hawa na vitimbi vyao. Hakuna mtu yejote ambaye alizusha Bidah, isipokuwa Allaah - na himdi zote ni za Allaah - alifanya kupatikana kwa mtu katika Ahl-us-Sunnah ambaye anairaddi na kuifichukua Bid'ah yake.

Miongoni mwa wale waliosimama msitari wa mbele kabisa dhidi ya watu wa Bid'ah hawa ni Shaykh-ul-Islam Taqiyuddin Ahmad bin Abdil-Haliym bin Abdis-Salaam bin Taymiyyah al-Haraaniy ad-Dimashqiy. Alizaliwa Jumatatu tarehe kumi Rabi'-ul-Awwal 661 na alifariki kwa kutiwa jela na kwa kudhulumiwa Damaskus Dhul-Qa'dah 728 - Allaah amrehemu. Ana vitabu vingi ambapo amebainisha Sunnah na kukomaza nguzo zake na kuponda Bid'ah.

Moja katika vitabu vyake katika maudhui haya ni "al-Fatwaa al-Hamawiyyah" alichokiandika 698 ikiwa ni jibu la swali aliloulizwa kutoka Hamaah, Syria. Mtu huyo alikuwa akiuliza ni upi msimamo wa wanachuoni na maimamu juu ya Aayah na Hadiyth za sifa za Allaah. Akajibu kwa jibu lililokuwa na kurasa 83. Kwa sababu ya jibu hili akasibiwa na mitihani na matatizo. Allaah amjaze kheri kwa Uislamu na waislamu.

Ilipokuwa wasomaji wengi wana uzito wa kuelewa na kulifahamu jibu hili, nikapendelea kufupisha yale mambo muhimu zaidi na kuweka nyongeza zinazohitajika. Kitabu nimekipa jina "Fath Rabb-il-Bariyyah bi Talkhiys-il-Hamawiyyah".

Nilikichapisha mara ya kwanza mwaka wa 1380. Hivi tena ninakichapisha kwa mara ya pili. Kuna uwezekano nimebadilisha kitu kwa minajili ya manufaa.

Ninamuomba Allaah ajaalie matendo yetu yawe ni yenye kufanywa kwa ajili Yake Pekee na yawanufaishe waja Wake - hakika Yeye ni Mwingi wa kutoa na ni mkarimu.

02. Uwajibu wa mja katika dini yake

Lililo la wajibu juu ya mja katika dini yake ni kufuata yale yaliyosemwa na Allaah (Ta'ala), Mtume wake Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), makhaliyfah waongofu kati ya Maswahabah na wale waliowafuata kwa wema.

Allaah amemtuma Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) kwa dalili na mwongozo. Akawajibishia watu wote wamuamini yeye na wamfuate kwa dhahiri na kwa siri. Amesema (Ta'ala):

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِنِّي كُمْ جِئْنَا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُخْلِقُ وَيُبْدِي فَإِنْمَا يُنَادِي بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَآتَيْعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ الْأُمَّةُ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَآتَيْعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Sema: "Enyi watu! Hakika mimi ni Mtume wa Allaah kwenu nyinyi nyote wa [Yule] Ambaye Pekee Anao ufalme wa mbingu na ardhi! Hapana mungu wa haki ila Yeye - Anahuisha na Anafisha. Basi mwaminini Allaah na Mtume Wake, ambaye hajui kuandika wala kusoma, ambaye anamwamini Allaah na maneno Yake, na mfuateni ili mpate kuongoka.""¹

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Jilazimieni na Sunnah zangu na Sunnah za makhaliyfah wangu waongofu baada yangu. Shikamaneni nazo barabara na ziumeni kwa magego yenu. Tahadharini na mambo ya kuzua. Hakika kila kitakachozushwa ni Bid'ah na kila Bid'ah ni upotevu."²

¹ 07:158

² at-Tirmidhiy (2676), Abu Daawuud (4607) na Ibn Maajah (42). at-Tirmidhiy amesema:

"Hasan (nzuri) Swahiyh.

Makhaliyfah waongofu ni wale waliomrithi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) katika elimu na matendo mema. Ambao wana haki zaidi ya sifa hii ni Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhum). Allaah amewateua ili wasuhubiane na Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na wasimamishe dini Yake. Allaah (Ta'ala) - ambaye ni Mjuzi wa yote na Mwenye hekima - asingelichagua usuhubiano na Mtume Wake lau usingelikuwa na imani kamilifu, akili yenyengeti nguvu, kitendo bora, maazimio yaliokomaa na njia iliyonyooka kabisa. Kwa hivyo wana haki zaidi ya kufuatwa baada ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Baada yao wanakuja maimamu wa dini ambao wamejulikana kwa uongofu na wema.

03. Ujumbe wa Mtume unabainisha haki katika misingi na matawi ya dini

Ujumbe wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) una mambo mawili:

1- Elimu yenyе manufaa.

2- Matendo mema. Allaah (Ta'ala) amesema:

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ يُظْهِرُهُ عَلَى الَّذِينَ كُفَّارٌ وَلَوْكَةُ الْمُشْرِكُونَ

"Yeye Ndiye Aliyemtuma Mtume Wake kwa mwongozo na dini ya haki ili Aidhihirishe ishinde dini zote japo watachukia washirikina."³

Mwongozo ni elimu yenyе manufaa na dini ya haki ni matendo mema yanayofanywa kwa ajili ya Allaah Pekee kutokamana na Shari'ah ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam).

Elimu yenyе manufaa ni kila elimu ambayo inaunufaisha Ummah hapa duniani na Aakhirah. Kitu cha kwanza kinachoingia katika elimu hiyo yenyе manufaa ni kuwa na elimu juu ya majina, sifa na matendo ya Allaah. Elimu hii ndio elimu yenyе manufaa zaidi katika ujumbe wa kiungu na katika Da'wah ya kiutume. Kwayo ndio kuna uwepo wa neno, kitendo cha dini na I'tiqaad.

Kutokana na sababu hiyo ikawa ni jambo lisilowezekana kabisa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) akaipuuza elimu hii na asiibainishe kwa njia bainifu na ilio ya wazi yenyе kuondosha shaka na utata. Ni jambo lisilowezekana kabisa kutokana na sababu mbili:

1- Ujumbe wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) ulikuwa na nuru na mwongozo. Allaah amemtuma akiwa ni mwenye kutoa bishara njema na mwenye kuonya. Alilingania katika dini ya Allaah kwa idhini Yake na

³ 09:33

alikuwa ni taa lenye kuangaza. Alifikisha mpaka akaucha Ummah wake katika njia ya wazi kabisa usiku wake ni kama mchana wake. Hakuna mwenye kupinda na njia hii isipokuwa anayestahiki maangamivu. Mwangaza ulio mkubwa na wa wazi kabisa ambao moyo unaweza kufikia ni kuwa na utambuzi juu ya majina, sifa na matendo ya Allaah. Hivyo ni lazima iwe Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alilibainisha hili kwa njia iliokuwa bora kabisa.

2- Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) aliubainishia Ummah wake yale yote wanayohitajia katika maisha haya na Aakhirah. Aliwafunza mpaka adabu za kula, adabu za kunywa, adabu za kukaa, adabu za kulala na mfano wa hayo. Abu Dharr (Radhiya Allaahu 'anh) amesema:

"Mtume wa Allaah (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amekufa na hakuna ndege inayoruka kwa mbawa zake hewani, isipokuwa ametutajia elimu fulani juu yake."

Ni jambo lisilokuwa na shaka yoyote ya kwamba kuwa na elimu juu ya Allaah na majina Yake, sifa na matendo Yake ni jambo linaloingia katika sentesi hii iliyoenea. Bali uhakika wa mambo ni kwamba ndio jambo la kwanza linaloingia humo kutokana na haja kubwa ya jambo hilo.

3- Kumuamini Allaah (Ta'ala) na majina, sifa na matendo Yake ndio msingi wa dini na Da'wah ya Mitume. Ndio wajibu mkubwa na ulio bora zaidi ambao moyo unaweza kuufikia na ambao akili inaweza kuuelewa. Ni vipi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) anaweza kuipuuza elimu hii pasi na kuifunza na kuibainisha ilihali aliquwa akifundisha mambo ambayo hayakuwa ni yenye umuhimu na ubora mkubwa sawa na hayo?

4- Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) aliquwa ndiye kiumbe mjuzi zaidi kumtambua Mola Wake. Alikuwa ni mwenye kupenda kutoa nasaha na mwenye ufaswaha mkubwa. Kujengea juu ya mambo haya ambayo yanapelekea katika ubainifu ulio mkamilifu zaidi, ni jambo lisilowezekana

akaacha kubainisha maudhui ya kumuamini Allaah na majina Yake, sifa na matendo Yake yakawa ni yenye kutatiza na yasiyokuwa wazi.

5- Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhum) ni lazima wazungumze haki katika suala hili. Vinginevyo ima watanyamaza au watazungumza batili. Yote mawili hayawezekani kwao:

Endapo watanyamaza, watanyamaza ima kwa sababu ni wajinga juu ya yale majina na sifa ambazo ni wajibu kwa Allaah (Ta'ala) awe nazo, ambazo anaweza kuwa nazo na ambazo hawezi kuwa nazo, au wawe wamenyamaza kwa sababu ya kuificha elimu hii. Yote mawili hayawezekani.

Kuhusu uwezekano wa ujinga, ni jambo lisilowezekana kwa moyo wenye uhai ulio na uelewa, utashi wa elimu na pupa ya 'ibaadah kutofanya utafiti juu ya kumuamini Allaah (Ta'ala) na kuwa na utambuzi wa majina na sifa Zake na kuhakikisha hilo kwa ujuzi na I'tiqaad. Ni jambo lisilokuwa na shaka ya kwamba zile karne bora, ambapo wabora wao ni Maswahabah, ndio watu wenye miyo ilio na uhai zaidi, kupenda zaidi kheri na kuwa na elimu yenye manufaa. Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Watu bora ni karne yangu. Kisha wale watakaofuata. Kisha wale watakaofuata."⁴

Ubora wao huu unajumuisha maneno, matendo na 'Aqiydah inayowakurubisha kwa Allaah.

Lau tutasema kuwa walikuwa ni wajinga juu ya suala hili, karne zilizokuja baada yao ni zenye kustahiki ujinga huu zaidi. Kwa sababu njia ya kipekee ya kujua ni majina yepi na sifa ambazo anatakiwa kuthibitishiwa au kutothibitishiwa Allaah (Ta'ala) ni kupitia Ujumbe. Maswahabah ndio wakati kati baina ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na Ummah. Kujengea

⁴ al-Bukhaariy (2652) na Muslim (2533).

juu ya hili, itapelekea kutokuwepo yejote ambaye ana ujuzi kuhusu mada hii, jambo ambalo haliwezekani.

Vilevile ni jambo lisilowezekana wakawa wameficha elimu. Hakuna mtu mwerevu na mwadilifu ambaye anajua hali za Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhum) na jinsi walivyokuwa na pupa ya kueneza na kuwafikishia Ummah elimu yenye manufaa na halafu aseme kuwa walificha haki na khususan katika jambo muhimu kabisa, nalo si jengine ni elimu ya kumtambua Allaah na majina na Sifa Zake. Kumepokelewa sehemu kubwa kutoka kwao juu ya maudhui haya. Yanajua kila yule mwenye kutafiti hilo.

Kadhalika ni jambo lisilowezekana wakawa wamezungumza batili. Hilo ni kwa njia mbili:

1- Batili haiwezi kujengwa juu ya dalili sahihi na ni jambo lenye kujulikana kuwa Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhum) hawakusema kitu ambacho kilikuwa hakikujengwa juu ya dalili sahihi na khaswa juu ya suala lenye kuhusu kumuamini Allaah (Ta'ala) na mambo yaliyofichikana. Walikuwa wamakinifu zaidi kujisalimisha na maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَلَا تَعْفُّ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

"Na wala usiyafuate yale usiyokuwa nayo elimu."⁵

قُلْ إِنَّمَا حَرَمَ رَبِّ الْفَوْاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا يَبْطَئُ
وَالْأُنْثُمُ وَالْبَغْيَيْ بِغَيْرِ الْحُقْقَ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا
مَا يُنْزِلُ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ

"Sema: "Hakika Mola wangu Ameharamisha machafu, [sawa] yaliyodhihirika na yaliyofichika na dhambi, ukandamizaji bila ya haki na [Ameharamisha] kumshirikisha Allaah kwa [chochote kile] ambacho

⁵ 17:36

Hakukiteremshia mamlaka na kusema juu ya Allaah yale ambayo hamyajui."⁶

2- Kuzungumza batili ima inatokamana na ujinga wa kutoijua haki au kwa kukusudia kuwapotosha viumbe. Yote mawili ni jambo lisilowezekana inapokuja kwa Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhuma).

Kuhusiana na uwezekano wa ujinga, tumeshatangulia kulibainisha.

Ama kuhusu uwezekano wa kutaka kuwapotosha viumbe, haya ni makusudio mabaya. Makusudio kama haya haiwezekani yakinakwa kwa Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhuma) ambao walikuwa ni wenye kujulikana kwa nasaha zao timilifu na kuupendelea kwao kheri Ummah. Lau ingelikuwa ni jambo lenye kuwezekana kuwa na makusudio mabaya katika jambo hili, basi kadhalika ingelikuwa pia wanaweza kuwa na makusudio mabaya katika mambo mengine yote ya elimu na dini. Kwa hali hiyo wangelikuwa sio waaminifu katika mambo yote. Hii ni batilifu kubwa kabisa kwa sababu inalazimisha Shari'ah nzima kutukanwa.

Pale itapobainika kuwa Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhuma) ni lazima wawe ni wenye kuzungumza haki katika suala hili, basi ima walifanya hilo kwa akili zao au kwa njia ya Wahy. Haiwezekani ikawa kwa akili zao kwa vile akili haiwezi kutambua kwa ufanuzi ni sifa zepi kamilifu ambazo ni wajibu kwa Allaah (Ta'ala) kusifika nazo. Hivyo ni lazima iwe hilo chaguo la pili, nalo ni kwamba waliipokea elimu hii kupitia Ujumbe wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Hilo linalazimisha kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alibainisha haki katika majina na sifa za Allaah, na hili ndilo linalotakikana.

⁶ 07:33

04. Mfumo wa Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah katika majina na sifa za Allaah

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah ni wale walio na umoja katika kushikamana na Sunnah za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na kuzitendea kazi kwa maneno, matendo na I'tiqaad kwa dhahiri na kwa ndani.

'Aqiydah yao katika majina na sifa za Allaah ni kama ifuatavyo:

Mosi: Katika kuthibitisha. 'Aqiydah yao ni kuthibitisha yale Allaah aliyojithibitishia Mwenyewe katika Qur-aan au yale ambayo Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amemthibitishia. Uthibitishaji huu unatakiwa uwe bila ya upotoshaji, ukarushaji, kufanya namna wala ufananishaji.

Pili: Katika kukanusha. Wanakanusha yale Allaah na Mtume Wake waliyokanusha. Sambamba na hilo wanaamini kuwa Allaah (Ta'ala) anasifika kwa ukamilifu wa kinyume chake.

Tatu: Istilahi ambazo hakukuthibiti uthibitishwaji wala ukarushwaji wake na ambayo watu wametofautiana kwayo kama mfano wa kiwiliwili, kiasi, upande na mfano wa hayo. Matamshi ya istilahi kama hizi, hawazithibitishi na wala hawazikanushi kwa vile hazikutajwa [katika Qur-aan wala Sunnah]. Ama kuhusu maana zake, mtu anaziulizia. Ikiwa maana yake ni batili, Allaah anatakaswa nayo. Ikiwa maana yake ni haki na yenye kuendana na Allaah, wanaikubali.

Huu ndio mwenendo wa wajibu. Ndio ambao uko kati kwa kati baina ya wale wenye kukanusha na wale wenye kufananisha. Mwenendo huu unathibitishwa na akili na Wahy.

Akili: Yale ambayo ni wajibu kwa Allaah (Ta'ala), anaweza na hawezi kusifika nayo hilo linaweza kufahamika kwa Wahy peke yake. Kwa hivyo ni wajibu kufuata Wahy na kuthibitisha yale unayothibitisha na kukanusha yale unayokanusha na kunyamazia yale unayonyamazia.

Wahy: Miongoni mwa dalili zake ni maneno Yake (Ta'ala):

وَلِلَّهِ الْأَكْمَانُ الْحَسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ﴿١٥﴾ وَرُوِيَ أَنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَمْمَائِهِ سَيُحْزَبُونَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Na Allaah Ana Majina Mazuri kabisa, basi muombeni kwayo. Na waacheni wale wanaopotoa katika Majina Yake, watalipwa yale waliyokuwa wakiyatenda."⁷

لَيْسَ كَمُثْلِهِ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Hakuna chochote kinachofanana Naye, Naye Ndiye Mwenye kusikia, Mwenye kuona."⁸

وَلَا تَنْفُتْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

"Na wala usiyafuate yale usiyokuwa nayo elimu."⁹

Aayah ya kwanza inatoa dalili ya uwajibu wa kuthibitisha pasi na upotoshaji wala ukarushaji. Mambo yote mawili ni kupotoa.

Aayah ya pili inatoa dalili ya uwajibu wa kukanusha ufananishaji.

Aayah ya tatu inatoa dalili ya uwajibu wa kukanusha ufanyaji namna na kukomeka na yale ambayo hayakuthibitishwa wala hayakukanushwa.

Sifa zote zilizothibiti kwa Allaah ni kamilifu. Anasifiwa na kutapwa nazo. Hazina mapungufu kwa njia yoyote ile. Sifa kamilifu zote za Allaah ni kamilifu kwa njia zote.

⁷ 07:180

⁸ 42:11

⁹ 17:36

Yale yote ambayo Allaah amejikanushia, ni sifa zenye mapungufu. Zinapingana na uwajibu wa ukamilifu Wake. Kwa vile sifa Zake kamilifu ni za wajibu, ni jambo lisilowezekana akajisifia kwa sifa pungufu. Maana ya zile sifa ambazo Allaah amekanusha, ni kwamba hazipo na wakati huo huo mtu anathibitisha ukamilifu wa kinyume chake. Ukanushaji hautoi dalili kuonyesha ukamilifu wowote midhali hauna sifa iliyothibiti anayosifika kwayo. Ukanushaji peke yake unaweza kuwa ni wenye kutokamana na kutokuweza, jambo ambalo ni kasoro. Kadhalika kunaweza kutokamana na kukosekana uwezo, jambo ambalo halipelekei katika sifa. Mfano wa hilo ni kama useme:

"Ukuta haudhulumu."

Yakibainika haya, tunasema ya kwamba dhuluma ni sifa ambayo Allaah amejikanushia. Katika hali hii ina maana ya kwamba Allaah hasifikasi kudhulumu na wakati huo huo tunamthibitishia ukamilifu wa kinyume chake, amba ni uadilifu. Vilevile Amejikanushia kutaabika. Ina maana ya kwamba hasifikasi kutaabika na wakati huo huo tunamthibitishia ukamilifu wa kinyume chake, amba ni nguvu. Vivyo hivyo kuhusiana na sifa nyenginezo ambazo Allaah amejikanushia - na Allaah ndiye anajua zaidi.

Upotoshaji (Tahriyf): Maana yake ya kilugha ni "ugeuzaji". Maana yake ya kidini ni "kugeuza andiko kimatamshi au kimaana". Kunapogeuzwa andiko kimatamshi, kuna uwezekano vilevile maana ikabadilika au isibadilike. Upotoshaji unagawanyika mafungu matatu:

La kwanza: Matamshi na maana vyote viwili vinabadilika. Mfano wa hilo ni pale baadhi yao wanapopotosha maneno ya Allaah:

وَكَلَمُ اللَّهِ مُوسَى تَكْلِيمًا

"Na bila shaka Allaah (Allaahu) alimsemesha Muusa maneno ya kihakika."¹⁰

Wanajaribu ionekane kuwa Muusa ndiye alimsemeza Allaah (Allaaha) na sio kinyume chake.

La pili: Matamshi yasiyobadilisha maana. Mfano wa hilo ni mtu kusoma:

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Sifa njema na shukurani zote (al-Hamdu) ni za Allaah, Mola wa walimwengu."¹¹

akasoma "al-Hamda". Hili mara nyingi hutokea kwa mjinga asiyefanya hivo kwa kusudio lolote.

La tatu: Maana ikabadilishwa. Hii ina maana ya kwamba mtu haelewi maana ya andiko kidhahiri. Bali analielewa kwa namna nyingine isiyokuwa na dalili. Kwa mfano kupotosha maana ya Mikono anayosifiwa nayo Allaah (Ta'ala) na kusema kuwa ni nguvu, neema na mfano wa hayo.

Ukanushaji (Ta'twiyl): Maana yake kilugha ni kufanya kitu "patupu". Maana yake kidini ni "ima kupinga majina na sifa zote ambazo ni wajibu Allaah kuthibitishiwa au kupinga baadhi yazo". Hili linaweza kufanyika kwa njia mbili:

Ya kwanza: Kukanusha yote. Hili kwa mfano linafanywa na Jahmiyyah ambao wanakanusha sifa na wale waliopindukia wanakanusha majina pia.

Ya pili: Kukanusha baadhi yake. Hili kwa mfano linafanywa na Ashaa'irah ambao wakananusha baadhi ya sifa. Mtu wa kwanza anayejulikana kukanusha sifa ni al-Ja'd bin Dirham.

¹⁰ 04:164

¹¹ 01:02

Kufanya namna (Takyiyf): Maana yake ni kuifanyia sifa namna. Kwa mfano mtu kusema mkono wa Allaah au Anavyoshuka mbinguni ni namna hii.

Kufananisha (Tamthiyil) na kushabihisha (Tashbiyh): Kufananisha maana yake ni kulinganisha kitu na kingine. Kushabihisha maana yake ni kushabihisha kitu na kingine. Kuna uwezekano tamko moja likatumika kwa jengine. Tofauti kati ya istilahi hizo mbili na kufanya namna ni ifuatayo:

Ya kwanza: Kufanya namna ni kuelezea namna ya kitu kwa njia isiyofungamanishwa au kwa njia iliyofungamanishwa. Upande mwingine kufananisha na kushabihisha kunaonyesha namna yenyе kulinganishwa na nyingine na kushabihiana nayo. Kwa sura kama hii ufanyaji namna ni kitu kilichoenea kwa vile kila mwenye kufananisha ni mwenye kufanya namna na si kinyume chake.

Ya pili: Kufanya namna ni jambo maalum katika sifa. Kufananisha kunakuwa katika hadhi, sifa na dhati. Kwa mtazamo huu kufananisha inakuwa ni jambo lililoenea kwa vile inahusiana na dhati, sifa na hadhi.

Ushabihishaji, ambao umewafanya wengi kupotea, unagawanyika sehemu mbili:

Ya kwanza: Kumshabihisha kiumbe na Muumba.

Ya pili: Kumshabihisha Muumba na kiumbe.

Kumshabihisha kiumbe na Muumba ina maana ya kumwelezea kiumbe kwa sifa ambayo ni maalum kwa Muumba kama matendo, haki na sifa. Mfano wa matendo, ni kama kuonelea kuwa kuna muumbaji anayeshirikiana na Allaah. Mfano wa haki, ni kama kuonelea kuwa masanamu yana haki ya kuabudiwa. Hivyo washirikina wakamshirikisha kwayo Allaah. Mfano wa sifa, ni yale yanayofanywa na baadhi pindi wanapopitiliza kumsifu Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam).

Kuhusu kumshabihisha Muumba na kiumbe ina maana ya kuthibitisha dhati ya Allaah maalum na sifa kama ambavyo mtu anavyomthibitishia kiumbe. Mfano wa hilo ni kama mtu kusema kuwa mikono miwili ya Allaah ni kama mikono ya viumbe, kulingana Kwake juu ya 'Arshi ni kama kulingana kwao n.k. Mtu wa kwanza kujulikana kwa hili ni Hishaam bin al-Hakam ar-Raafidhwiy.

Upindaji (Ilhaad): Maana yake kilugha ni "kupinda". Maana yake kidini ni "kupinda juu ya yale ambayo ni wajibu kuyaamini au kuyatendea kazi". Umegawanyika sehemu mbili:

Ya kwanza: Kupinda katika majina ya Allaah.

Ya pili: Kupinda katika Ishara/alama za Allaah.

Kupinda katika majina Yake ina maana ya kuharibu haki zake wajibu. Hili limegawanyika sehemu nne:

Mosi: Kupinga kitu katika majina hayo au sifa zilizotolewa dalili. Haya yamefanywa na Mu'tazilah.

Pili: Kudai kwamba yanatolea dalili ya ushabihisho kati ya Allaah na viumbe Wake. Haya yamefanywa na Mushabbiyah.

Tatu: Kumwita Allaah kwa jina ambalo hakujiiita nalo, kwa sababu majina ya Allaah ni jambo la kukomeka (Tawqiyfiyyah). Mfano wa hilo manaswara wanamwita Allaah kuwa ni "Baba" na wanafalsafa wanamwita "Msababishaji" na mfano wa hayo.

Nne: Kunyofoa jina la masanamu kutoka katika majina ya Allaah. Kwa mfano walinyofoa jina al-Ilaah (Mungu) na kumpa nalo sanamu al-Laat. Kadhalika jina al-'Aziyz na wakampa nalo sanamu al-'Uzzaa.

Kupinda katika Ishara za Allaah inaweza kuhusiana na Ishara za Kishari'ah, zile hukumu na maelezo ambayo Mitume walikuja nayo, au

inaweza kuhusiana na Ishara za kilimwengu, ambazo Allaah ameumba mbinguni na ardhini.

Kupinda katika Ishara za Kishari'ah ina maana ya kuzipotosha, kukadhibisha maelezo Yake au kuasi hukumu zake.

Kupinda katika Ishara za Allaah za kilimwengu ina maana ya kuzinasibisha kwa mwengine asiyekuwa Allaah, kuamini mshirika au mwenza na mfano wa hayo.

Upindaji wote aina mbili ni haramu. Allaah (Ta'ala) amewatishia wenye kufanya hivi na kusema:

وَذُرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Na waacheni wale wanaopotoa katika Majina Yake, watalipwa yale waliyokuwa wakiyatenda."¹²

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَقُونَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِيَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ

"Hakika wale wanaozipotosha Aayaat Zetu hawawi kujificha kwetu. Je, basi yule atakayetupwa katika Moto ni bora au yule atakayekuja akiwa katika amani Siku ya Qiyaamah? Tendeni mpendavyo; hakika Yeye kwa myatendayo ni Mwenye kuona."¹³

Kuna upindaji ambao ni kufuru kutegemea na vile maandiko katika Kitabu na Sunnah yanavyopelekea.

¹² 07:180

¹³ 41:40

05. Madhehebu ya Salaf ndio sahihi na kuwaraddi wanaosema kuwa madhehebu ya waliokuja nyuma ndio wajuzi na wenyehekima zaidi kuliko madhehebu ya Salaf

Tumetangulia kubainisha mfumo wa Salaf na kutoa dalili za uwajibu wa kushikamana nayo. Hapa tunataka kuthibitisha kuwa madhehebu ya Salaf ndio mfumo sahihi. Hilo ni kwa njia mbili:

Ya kwanza: Mfumo wa Salaf umetolewa dalili na Qur-aan na Sunnah. Yule ambaye atafuatilia mfumo wao kwa elimu na uadilifu, ataona kuwa unaenda sambamba na Qur-aan na Sunnah kikamilifu. Ni lazima iwe hivyo. Kwa sababu Allaah (Ta'ala) ameteremsha Qur-aan ili watu waweze kuzitafakari Aayah zake na kuzitendea kazi inapohusiana na hukumu na kuzisadikisha ikiwa zinahusiana na maelezo. Ni jambo lisilokuwa na shaka ya kwamba Salaf ndio wenyehukumu na kuzitendea kazi bora zaidi. Haya kwa sababu imeteremshwa kwa lugha yao na katika kipindi chao. Ndio maana haishangazi wakawa wao ndio wajuzi na matendo yao yakawa bora zaidi.

Ya pili: Haki katika suala hili ima iko kwa Salaf au kwa wale waliokuja nyuma. Chaguo la pili ni batili kwa sababu itakuwa na maana ya kwamba Allaah, Mtume Wake na wa awali waliotangulia kati ya al-Muhaarajruun na al-Anskaar walizungumza kwa batili kwa wazi au angalau kwa uchache kidhahiri. Hawakupatapo hata mara moja kuzungumza kwa haki ambayo ni wajibu kuiamini, si kwa wazi wala kwa dhahiri. Hivyo ina maana uwepo wa maandiko ya Qur-aan na Sunnah ni madhara matupu katika dini. Katika hali hii itakuwa ni bora zaidi kuwaacha watu bila ya Kitabu na Sunnah. Hili bila ya shaka ni batili.

Baadhi ya wapumbavu wamesema kuwa mfumo wa Salaf umesalimika zaidi na mfumo wa waliokuja nyuma ni wajuzi na wenyehekima zaidi. Matamshi haya yana msingi katika mambo mawili:

Ya kwanza: Mtu anafikiria, kutokana na utata batilifu alionao, ya kwamba Allaah hasifiwi kwa sifa zozote za kihakika ambazo zinatolewa dalili na Qur'aan na Sunnah.

Ya pili: Anadhania kwamba mfumo wa Salaf ni kuamini maandiko yanayozungumzia Sifa pasi na kuthibitisha maana yake. Hivyo suala hili linakuwa ni lenye kuzunguka kati ya kuamini maandiko pasi na maana, jambo ambalo anafikiria kuwa ndio mfumo wa Salaf, au pia mtu akayathibitishia maandiko maana inayopingana na udhahiri wa dalili. Ni jambo lisilokuwa na shaka ya kwamba ni ujuzi na hekima zaidi kuthibitisha maana ya maandiko kuliko kuyaamini bila ya maana yoyote. Ndio maana mpumbavu huyu amefadhilisha mfumo wa waliokuja nyuma kwa ujuzi na hekima zaidi kuliko mfumo wa Salaf.

Maneno ya mpumbavu huyu yana haki na batili. Kuhusu haki, inapatikana katika maneno yake "Mfumo wa Salaf umesalimika zaidi". Ama batili, inapatikana katika maneno yake "Mfumo wa waliokuja baada yao ni mjuzi na wenze hekima zaidi". Ni batili kutokana na sababu mbili:

Ya kwanza: Maneno yake yanapingana na "Mfumo wa Salaf umesalimika zaidi". Kule mfumo wa Salaf kuwa umesalimika zaidi hilo linalazimisha pia uwe mjuzi na wenze hekima zaidi. Hakuna usalama usiokuwa na elimu na hekima. Ni lazima kwa mtu awe na elimu ili kufikia usalama na ni lazima kwa mtu awe na hekima ili ajue ataenda namna gani ili afikie sababu hizo. Hivyo inabainika kuwa mfumo wa Salaf ndio ulio salama, mjuzi na wenze hekima zaidi. Hili mpumbavu huyu hawezi kulikwepa.

Ya pili: Ufikiriaji wake kuwa Maandiko hayathibitishi sifa yoyote ile ya kihakika kwa Allaah ni batili. Ni batili kwa sababu umejengwa juu ya utata batili na kwa sababu sifa za Allaah (Ta'ala) kamilifu zimethibitishwa kwa akili, hisia, maumbile na Shari'ah.

Kuhusiana na akili, kila kitu kilichopo ni lazima kiwe na sifa. Sifa hii inaweza kuwa ima kamilifu au yenye mapungufu. Chaguo hili la pili Allaah (Ta'ala) hawezi kusifika nalo kwa sababu Yeye Mola ni mkamilifu ambaye anastahiki

kuabudiwa. Kwa ajili hiyo ndio maana Allaah (Ta'ala) ametolea dalili ubatilifu wa 'ibaadah wanayofanyiwa masanamu kwa kuwa na sifa zenye mapungufu na zisizokuwa na uwezo. Mfano wa sifa hizi ni kuwa hayasikii, hayaoni, hayanufaishi, hayadhuru, hayaumbi wala hayanusuru. Chaguo hili la pili likibatilika, kunathibiti lile la kwanza la kuthibitisha sifa kamilifu kwa Allaah.

Vilevile imethibiti kupitia hisia na ushuhuda ya kwamba viumbe nao wana sifa kamilifu. Sifa hizi wamezipata kutoka kwa Allaah (Subhaanah) - Yule mwenye kutunuku ukamilifu Yeye ana haki zaidi ya kuwa nao.

Kuhusiana na maumbile, miyo iliosalimika imeumbwa kwa njia ya kumpenda, kumuadhimisha na kumuabudu Allaah. Je, utampenda, utamuadhimisha na kumuabudu mwengine isipokuwa Yule ambaye unajua kuwa anasifika na sifa kamilifu zenye kulingana na uungu Wake?

Ama kuhusu Shari'ah, dalili ziko nyingi. Kwa mfano Allaah (Ta'ala) anasema:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَالَمُ الْعَيْنِ وَالشَّهَادَةُ ۚ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَمْلُ الْقَدُوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَمَّيْنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُسْكِنُونَ هُوَ اللَّهُ الْحَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ ۚ لَهُ الْأَمْنَاءُ الْحَسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Yeye ni Allaah; Ambaye hakuna mungu wa haki ila Yeye. Anayajua ya ghayb na ya dhahiri, Yeye Ndiye Mwingi wa Rahmah, Mwenye kurehemu. Yeye Ndiye Allaah Ambaye hakuna mungu wa haki ila Yeye; Mfalme, Mtakatifu, Mwenye amani, Mwenye kusadikisha, Mwenye kutawala na kuendesha, Mwenye nguvu kabisa Mwenye kustahiki kiburi, Utakasifu ni wa Allaa kwa yale yote wanayomshirikisha nayo. Yeye Ndiye Allaah; Muumbaji, Mwanzishi viumbe bila kasoro, Mtengeneza sura, Ana Majina Mazuri kabisa, kinamsabihi Pekee kila kilichokuweko katika mbingu na ardhi - Naye Ndiye Mwenye nguvu kabisa, Mwenye hikmah."¹⁴

¹⁴ 59:22-24

وَلَهُ الْمَقْلُ الأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَلَهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Naye Ana mifano ya juu katika mbingu na ardhi. Nayé Ndiye Mwenye nguvu kabisa, Mwenye hikmah."¹⁵

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفُهُمْ ۗ وَلَا يُجِيبُونَ بِشَيْءٍ ۗ مَنْ عِلْمَهُ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۗ وَسَعَ كُرْبَسِيَّةُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَلَا يَنْعُوذُ حِفْظُهُمَا ۗ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"Allaah, hakuna mungu wa haki ila Yeye - Aliyehai daima, Msimamizi wa kila kitu. Haumchukuwi usingizi wala kulala. Ni Vyake pekee vilivyomo katika mbingu na vilivyomo katika ardhi. Nani huyu ambaye anashufai [anayeombea] mbele Yake bila ya idhini Yake. Anajua yaliyo mbele yao [viumbe] na yaliyo nyuma yao. Wala hawakizunguki chochote kile katika Elimu Yake isipokuwa kwa Alitakalo. Kursiy Yake imeenea mbingu na ardhi. Wala hakumchoshi kuvihifadhi viwili hivyo. Na Yeye ndiye aliye juu, na ndiye mkuu."¹⁶

Vilevile Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Enyi watu! Zihurumieni nafsi zenu! Kwani hakika hamumuombi ambaye ni kiziki wala asiyekuwepo. Hakika Yule mnayemwomba ni Mwenye Kusikia Mwenye kuona na Aliye karibu. Hakika yule mnayemwomba Yuko karibu na mmoja wenu kuliko shingo ya mpando wenu."¹⁷

Kuna Aayah na Hadiyth nyingi mfano wa hizo.

Ya tatu: Kufikiria kwake ya kwamba Salaf walikuwa wakiamini tu maandiko bila ya maana yake, ni I'tiqaad batili na ni uongo juu ya Salaf. Salaf walikuwa ndio wajuzi zaidi katika Ummah kwa kutambua maandiko kuhusu sifa sawa

¹⁵ 30:27

¹⁶ 02:255

¹⁷ al-Bukhaariy (2992).

kimatamshi na kimaana. Isitoshe hakuna yeote aliyethibitisha sifa inavyostahiki kwa njia ile aliyoikusudia Allaah na Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) kama walivyofanya Salaf.

Ya nne: Salaf ndio walikuwa warithi wa Manabii na Mitume. Walichukua elimu yao kutoka kwenye chemchem ya Ujumbe wa kiungu na imani ya kweli. Upande mwingine waliokuja baada yao walichukua elimu yao kutoka kwa waabudu moto, washirikina na wapotevu wa mayahudi na wagiriki. Ni vipi basi vizazi vya waabudu moto, washirikina, mayahudi na wagiriki watakuwa ni wajuzi na wenye hekima zaidi katika majina na sifa za Allaah kuliko warithi wa Mitume?

Ya tano: Watu hawa waliokuja nyuma, ambao mpumbavu huyu amewafagilia kwamba ni wajuzi na wenye hekima zaidi kuliko Salaf, walikuwa ni wenye kuchanganyikiwa kwa sababu ya kuupa kisogo ujumbe na uongofu ambao Allaah amemtuma kwao Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Walitafuta elimu yao kuhusu Allaah (Ta'ala) kutoka kwa watu ambao wao wenyewe hawamtambui. Haya yameshuhudiwa na wao wenyewe na Ummah. ar-Raaziy, ambaye ni mmoja katika viongozi wao, amebainisha namna ambavyo mambo yao yalivyoishilia na kusema:

"Mwisho wa akili ni kamba

Jitihada za viumbe wengi ni bure

Roho zetu zimetelekezwa kwenye viwiliwili vyetu

Mwisho wa dunia yetu ni mabalaa na adhabu

Wakati wa uhai wetu wote hatukufaidika lolote katika utafiti wetu

Isipokuwa tumekusanya yaliyosemwa."

Baada ya hapo akasema:

"Nimetafakari mifumo inayofuatwa na wanafalsafa na kuona kuwa haifidishi lolote. Nimekuta mfumo wa karibu zaidi ni mfumo wa Qur-aan. Soma kuhusu kuthibitisha:

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

"**Mwingi wa Rahmah amelingana juu ya 'Arshi.**"¹⁸

إِلَيْهِ يَصْدُدُ الْكَلِمُ الصَّيْبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

"**Kwake Yeye linapanda neno zuri na kitendo chema hukinyanya.**"¹⁹

Soma kuhusu kukanusha:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"**Hakuna chochote kinachofanana Naye - Naye ni Mwenye kusikia, Mwenye kuona.**"²⁰

وَلَا يُجِيبُونَ بِهِ عِلْمًا

"**Na wala wao hawawezi kuzunguka elimu Yake.**"²¹

Mwenye kukutana na niliyokutana nayo, atajua niliyoyajua.²²

Ni vipi basi mfumo wa watu hawa wenye kuchanganyikiwa ambao wao wenyewe wamekubali kuwa ni wapotevu na wamechanganyikiwa utakuwa mjuzi na wenye hekima zaidi kuliko mfumo wa Salaf? Salaf wao walikuwa ni

¹⁸ 20:05

¹⁹ 35:10

²⁰ 42:11

²¹ 20:110

²² Tazama "Majmuu'-ul-Fataawaa" (5/11).

maimamu wa uongofu. Allaah aliwapa elimu yenyewe kuwashinda wafuasi wengine wa Mitume. Walifahamu uhakika wa imani na elimu kiasi cha kwamba, lau mtu huyu angelipata yale yote ambayo walipata waliokuja baada yao, basi angelistahi kuwalinganisha na Salaf seuze kudai kwamba ni bora kuliko wao. Kwa haya inapata kubainika kuwa mfumo wa Salaf ndio ulio salama, mjuzi na wenye hekima zaidi.

06. Matamshi ya baadhi ya waliokuja nyuma juu ya mfumo wa Salaf

Baadhi ya waliokuja nyuma wamesema kuwa mfumo wa Salaf katika sifa ni kuyapitisha maandiko vile kama yalivyotajwa bila ya kuamini kuwa udhahiri wake sio makusudio yake. Maneno haya ambayo hayakufungamanishwa yana makosa. Neno "udhahiri" limetajwa kwa jumla na hivyo linahitajia kupambanuliwa.

Ikiwa kunamaanishwa yale yenyewe kudhihiri kutoka katika maandiko yanayohusiana na sifa zinazolingana na Allaah bila ya kushabihisha, bila ya shaka hayo ndio makusudio/maana ya maandiko. Anayesema kinyume na kuamini hivo, ni mpotevu. Mwenye kuwanasibishia Salaf I'tiqaad hii ima amesema uongo au amekosea.

Ikiwa kunamaanishwa yale ambayo baadhi wanafikiria ya kwamba Allaah anafanana na viumbe Wake, bila ya shaka haya sio makusudio/maana ya maandiko. Isitoshe vilevile sio makusudio/maana ya maandiko kidhahiri. Ni jambo lisilowezekana katu katu Allaah akafanana na viumbe Wake na ni jambo lisilowezekana katu katu Qur-aan na Sunnah ikawa na kitu kisichowezekana kabisa. Mwenye kudhania ya kwamba haya ndio makusudio/maana ya udhahiri wake atambue kuwa amekosea. Udhahiri na maana yake ya wazi ni kuthibitisha sifa zinazolingana na Allaah Pekee.

Kwa upambanuzi huu tutakuwa tumeyapata maandiko haki yake vile yanavyostahiki maandiko na maana.

07. Baadhi ya waliokuja nyuma wanaivisha haki batili

Baadhi ya waliokuja nyuma wanasema kuwa hakuna tofauti yoyote kati ya mfumo wa Salaf na mfumo wa *Mu'awwilah*. Wanamaanisha kuwa mifumo yote miwili ni yenye kuafikiana juu ya kwamba Aayah na Hadiyth hazitolei dalili juu ya sifa za Allaah. Tofauti pekee ni kuwa *Mu'awwilah* wanaonelea kuwa kuna haja ya kuzifasiri na kuziteulia maana/makusudio yake. Kuhusiana na Salaf, waliacha kuziteulia maana kwa uwezekano wa kwamba maandiko yanaweza kuwa na maana nyengine.

Huu ni uongo wa wazi kwa Salaf. Hakuna yejote katika wao aliyekanusha ile dalili yenye kuonyeshwa na sifa za Allaah inayolingana Naye Pekee. Bali maneno yao yanatoa dalili kuthibitisha sifa kwa jumla na kuwakemea wale wenye kuzikanusha au kumshabihisha Allaah na viumbe Wake. Kwa mfano amesema Nu'aym bin Hammad al-Kazaa'iy, ambaye ni mwalimu wa al-Bukhaariy:

"Yule mwenye kumshabihisha Allaah na viumbe Wake amekufuru. Mwenye kukanusha kitu katika yale Allaah amejisifia Mwenyewe amekufuru. Hata hivyo haizingatiwi kuwa ni kushabihisha kumthibitishia Allaah yale aliyojithibitishia Mwenyewe na yale ambayo Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amemthibitishia."

Salaf wamezungumza sana kwa njia kama hiyo.

Kinachoonyesha kuwa Salaf walikuwa ni wenye kuthibitisha sifa na kwamba hawakuwa wakiafikiana kabisa na *Mu'awwilah*, ni kwamba *Mu'awwilah* walikuwa ni maadui zao. Walikuwa wakiwatuhumu kumshabihisha Allaah na viumbe na kumfanya kuwa na kiwiliwili kwa sababu tu wamethibitisha sifa. Lau kweli walikuwa wakiafikiana na Salaf kwamba maandiko hayatoi dalili juu ya sifa za Allaah, basi wasingelikuwa maadui zao au kuwatuhumu kwamba wanamshabihisha Allaah na viumbe na kumfanya kuwa na kiwiliwili. Hili ni jambo liko wazi kabisa na himdi zote ni za Allaah.

08. Maneno yaliyopokelewa kutoka kwa Salaf kuhusu sifa

Kumepokelewa maneno maarufu, ya kijumla na maalum, kutoka kwa Salaf kuhusiana na Aayah na Hadiyth zenyen kuzungumzia sifa. Mionganoni mwa maneno yao ya kijumla ni:

"Zipitisheni kama zilivyokuja bila ya kuzifanyia namna."²³

Haya yamepokelewa kutoka kwa Mak-huul, az-Zuhriy, Maalik bin Anas, Sufyaan ath-Thawriy, al-Layth bin Sa'd na al-Awzaa'iy. Hapa kuna radd kwa *Mu'attwilah* na *Mushabbihah*. Katika "zipitisheni kama zilivyokuja..." wanaraddiwa *Mu'attwilah* na "... bila ya kuzifanyia namna" wanaraddiwa *Mushabbihah*. Kadhalika tunaona jinsi Salaf walivyokuwa wakithibitisha maana sahihi ya sifa kwa njia inayolingana na Allaah. Hilo linatolewa dalili kwa njia mbili:

Ya kwanza: "Zipitisheni kama zilivyokuja..." maana yake ni kwamba maana yake inatakiwa kubaki kama ilivyotajwa. Ni jambo lisilokuwa na shaka ya kwamba zimetajwa ili kuthibitisha maana inayolingana na Allaah (Ta'ala). Lau wangelikuwa wanaamini kuwa hazina maana basi wangelisema:

"Pitisheni matamshi yake na wala msiingilie maana yake" na mfano wake.

Ya pili: "... bila ya kuzifanyia namna." Hii ni dalili ya wazi kuwa maana yake ya kihakika inatakiwa kuthibitishwa. Lau wasingelithibitisha, basi wasingelikuwa na haja ya kukanusha namna. Kwani ambacho hakikuthibitishwa uhakika wa mambo ni kuwa hakina uwepo. Hivyo kukanusha namna ni upuuzi.

Pengine mtu akauliza maneno ya Imaam Ahmad yana maana ipi wakati aliposema kuhusu Hadiyth ya kushuka:

"Tunazithibitisha na kuzisadikisha bila ya namna wala maana."

²³ Tazama "I'tiqaad Ahl-is-Sunnah wal-Jamaa'ah" (3/537/930) ya al-Laalaka'iyy, "Fath-ul-Baariy" (3/407) na wengineo.

Maana iliyokanushwa na Imaam Ahmad ni ile iliyochukuliwa na *Mu'attwilah kama Jahmiyyah* na *wengineo*. Walipotosha maandiko ya Qur-aan na Sunnah kutoka katika maana yake ya dhahiri kwenda katika maana inayoenda kinyume nayo. Chenye kuthibitisha hilo, ni yale aliyosema mwandishi kuhusu maneno ya Muhammad bin al-Hasan "Wanachuoni wote wa mashariki na wa magharibi wamekubaliana juu ya kuamini Qur-aan na Hadiyth yaliyosimuliwa na waaminifu kutoka kwa Mtume wa Allaah (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) juu ya Allaah ('Azza wa Jall) bila ya tafsiri, wasifu na ushabihisho":

"Anamaanisha tafsiri ya *Mu'attwilah Jahmiyyah*. Wamezusha tafsiri ya sifa yenye kupingana na mfumo wa Maswahabah na Taabi'uun katika kuthibitisha."²⁴

Haya yanatoa dalili kuonyesha kuwa Aayah na Hadiyth zinazozungumzia sifa zinaweza kufasiriwa kwa njia mbili:

Ya kwanza: Tafsiri yenye kukubaliwa. Hii ni ile tafsiri ya Maswahabah na Taabi'uun ambayo inathibitisha maana inayolingana na Allaah ('Azza wa Jall) kutokamana na udhahiri wa Qur-aan na Sunnah.

Ya pili: Tafsiri isiyokubaliwa. Hii ni ile tafsiri yenye kutofautiana na ile tulioitaja.

Kwa njia hiyo maana pia inakuwa ima ni yenye kukubaliwa au yenye kurudishwa kutokamana na yale tuliyoyataja.

Mtu akiuliza kama sifa za Allaah zina namna, tutasema kuwa zina na namna. Lakini hata hivyo namna hii haijulikani. Ili kujua namna ya kitu, kunahitajia mtu awe amekwishakiona, kiwe na chenye kufanana nacho au kusikia maelezo ya kweli juu yacho. Yote haya hayawezekani inapokuja katika sifa za Allaah. Hivyo mtu anapata kujua kuwa maneno ya Salaf "bila ya namna" maana yake ni "bila ya kuzifikiria". Hawakuwa wanamaanisha kuwa hazina namna kwa sababu hiyo maana yake ni kukanusha kutupu.

²⁴ Tazama "Majmuu'-ul-Fataawaa" (5/50) na "Fath-ul-Baariy" (13/407).

09. Ujuu wa Allaah na sifa zake

Allaah (Ta'ala) kuwa juu ni katika sifa za kidhati na imegawanyika sehemu mbili:

Ya kwanza: Ujuu wa dhati.

Ya pili: Ujuu wa sifa.

Ujuu wa sifa ina maana ya kwamba hakuna sifa yoyote kamilifu, isipokuwa ujuu na ukamilifu wake unamwendea Allaah (Ta'ala). Mambo ni namna hivi sawa ikiwa inahusiana na sifa za utukufu na nguvu au sifa nzuri na kubwa.

Ujuu wa dhati ina maana ya kwamba Allaah yuko juu ya vyote kwa dhati Yake. Haya yamethibitishwa na Qur-aan, Sunnah, maafikiano, akili na maumbile.

Ama Qur-aan na Sunanah, kumejaa yote mawili kwa dalili za wazi na za dhahiri juu ya kwamba Allaah (Ta'ala) yuko juu ya viumbe Vyake kwa dhati Yake. Dalili hizi zimetajwa kwa mitazamo mbali mbali. Zinaweza kutajwa kama ujuu, ungartikaji, kulingana juu ya 'Arshi na kwamba yuko juu mbinguni. Ni kama mfano wa maneno Yake (Ta'ala):

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"**Na Yeye ndiye Aliye juu, na ndiye Mkuu.**"²⁵

سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ أَلْأَعْلَى

"**Sabihi Jina la Mola wako Aliye juu.**"²⁶

إِنَّمَا يَصْنَعُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُ

²⁵ 02:255

²⁶ 87:01

"Kwake Pekee linapanda neno zuri na amali njema Hukipa hadhi."²⁷

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

"Mwingi wa Rahmah amelingana juu ya 'Arshi."²⁸

أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَكْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٍ

"Je, mnadhani mko [katika] amani na Aliyeko mbinguni [juu] kwamba Hatokudidimizeni ardhini, tahamaki hiyo inatikisika? Au mnadhani mko [katika] amani na Aliyeko mbinguni [juu] kwamba Hatokutumieni kimbunga [cha mawe], basi mtajua vipi [makali] maonyo Yangu."²⁹

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"'Arshi iko juu yake na Allaah yuko juu ya 'Arshi."³⁰

"Hivi kweli hamniamini ilihali mimi naaminiwa na Aliyeko mbinguni?
Ninateremshiwa Wahy asubuhi na jioni."³¹

Wakati fulani ujuu unatajwa kwa kupandishwa na kunyanyuliwa kitu Kwake. Mfano wa hilo ni maneno ya Allaah (Ta'ala):

إِنَّهُ يَصْنَعُ الْكَلِمَ الطَّيِّبَ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

"Kwake Yeye linapanda neno zuri na kitendo chema hukinyanya."³²

²⁷ 35:10

²⁸ 20:05

²⁹ 67:16-18

³⁰ Tazama "Sharh Usuwl-il-I'tqaad" (3/395/659) na "Mukhtaswar-ul-'Uluww" (48) ya al-Albaaniy. Ni Swahiyh kwa mujibu wa adh-Dhababiya na Ibn-ul-Qayyim. al-Albaaniy amesema kuwa ni nzuri na mnyororo wake unatoka kwa Swahabah.

³¹ al-Bukhaariy (4351) na Muslim (1064).

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

"Malaika na Roho [Jibrily] wanapanda Kwake katika siku kiasi chake ni miaka khamsini elfu."³³

بِلْ رَفْعَةِ اللَّهِ إِلَيْهِ

"Bali Allaah Alimnyanya Kwake."³⁴

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Hakuna kinachopanda kwa Allaah isipokuwa kilicho kizuri tu."

"Allaah halali na wala haimstahikii Yeye kulala. Anaunyanya na kuushusha mzani. Kwake kunapanda matendo ya usiku kabla ya matendo ya mchana na matendo ya mchana kabla ya matendo ya usiku."³⁵

"Kuna Malaika wanaokujieni asubuhi na Malaika wanaokujieni usiku. Wanakusanyika swalah ya Fajr na 'Aswr. Halafu wanapanda Kwake wale waliokuwa kwenu usiku. Halafu anawaauliza - ilihali anajua zaidi kuliko wao - "Waja Wangu mmewaacha katika hali gani?" Wanasema: "Tulipofika tumewakuta wakiswali na tulipoenda tumewaacha wanaswali."³⁶

Imepokelewa na Ahmad.

Wakati mwingine ujuu unatajwa kwa kushuka kitu kutoka Kwake. Mfano wa maneno Yake (Ta'ala):

³² 35:10

³³ 70:04

³⁴ 04:158

³⁵ Muslim (179), Ibn Maajah (195) na Ahmad (4/405).

³⁶ al-Bukhaariy (5550) na Muslim (1/439).

تَنْزِيلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعَالَمِينَ

"Ni uteremsho kutoka kwa Mola wa walimwengu."³⁷

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدْسِ مِنْ رَّبِّكَ بِالْحُقْقِ

"Sema: Roho Takatifu ameiteremsha kutoka kwa Mola wako kwa haki."³⁸

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Mola Wetu (Tabarak wa Ta'ala) huteremka katika mbingu ya dunia pale kunapobaki theluthi ya mwisho ya usiku na kusema: "Ni nani mwenye kuniomba Nimpe? Ni nani mwenye kuniomba Nimuitikie? Ni nani mwenye kuniomba msamaha Nimsamehe?"³⁹

Kuna Aayah na Hadiyth nyenginezo mfano wa hizo zilizopokelewa tele kutoka kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) kuhusu ujuu wa Allaah (Ta'ala) juu ya viumbe Wake. Ni mapokezi tele ambayo yanawajibisha elimu ya kilazima juu ya kwamba ni kweli Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alisema hivo kuhusu Mola Wake na kwamba Ummah umepokea hilo kutoka kwake.

Kuhusiana na maafikiano, Maswahabah, wale waliowafuata kwa wema na maimamu wa Ahl-us-Sunnah wameafikiana juu ya kwamba Allaah (Ta'ala) yuko juu ya mbingu juu ya 'Arshi Yake. Maneno yao yamejaa hayo. al-Awzaa'iy amesema:

"Tulikuwa, pindi waliokuja baada ya Maswahabah (*Taabi'uun*) wamejaa, tukisema: "Allaah (Ta'ala) yuko juu ya 'Arshi Yake na tukiamini yale yaliyotajwa na Sunnah juu ya sifa Zake (Jalla wa 'Alaa)."⁴⁰"

³⁷ 56:80

³⁸ 16:102

³⁹ al-Bukhaariy (1145), Muslim (758), Abu Daawuud (4717), at-Tirmidhiy (3729) na wengineo.

⁴⁰ Kitaab-ul-Asmaa' was-Swifaat, uk. 515, cha al-Bayhaqiy. Ibn-ul-Qayyim amesema:

Haya yamesemwa na al-Awzaa'iy baada ya madhehebu ya Jahm kuenea ambaye alikuwa akikanusha sifa na ujuu wa Allaah. Alisema haya ili watu waweze kujua kuwa mfumo wa Salaf ulikuwa ukitofautiana na wa Jahm.

Hakuna yejote katika Salaf katu ambaye alipatapo kusema kuwa Allaah hayuko juu ya mbingu au kwamba yuko kila sehemu kwa dhati Yake au sehemu zote kwa nisba yake ni sawa sawa au kwamba hayuko ndani ya ulimwengu wala nje yake, hakufungamana nayo na wala hakuachana nayo, au kwamba haijuzu kumuashiria. Uhakika wa mambo ni kwamba kiumbe mjuzi zaidi kumtambua alimuashiria katika hajj ya kuaga siku ya 'Arafah kati ya watu chungunzima. Alinyanya kidole chake kukielekeza mbinguni na akasema:

"Ee Allaah! Shuhudia!"⁴¹

Anamuomba Allaah ashuhudie juu ya kwamba Ummah wake umefikishiwa Ujumbe.

Kuhusu akili, hakika kila akili timamu inatoa dalili kwamba ni lazima Allaah awepo juu ya viumbe Wake kwa dhati Yake. Hili ni kutokana na sababu mbili:

Ya kwanza: Ujuu ni sifa ya ukamilifu na Allaah ni lazima asifike na sifa ya ukamilifu kwa njia zote. Hivyo ni lazima ujuu wa Allaah (Tabarak wa Ta'ala) uthibitishwe.

Ya pili: Kinyume cha ujuu ni uchini. Uchini ni sifa pungufu na Allaah (Ta'ala) ni mwenye kutakasika na sifa zote zenye mapungufu. Hivyo ni lazima atakasike na uchini na kuthibitisha badala yake, nayo ni ujuu.

Ama kuhusu maumbile, Allaah amewaumba viumbe wote; waarabu na wasiokuwa waarabu hata wanyama, kwa maumbile ya kumuamini Allaah na ujuu Wake. Hakuna mja anayemwelekea Mola Wake kwa du'aa au 'ibaadah,

"Imepokelewa na al-Bayhaqiy ikiwa na mlolongo wa wapokezi Swahiyh." (al-Ijtimaa', uk. 93)

⁴¹ Muslim (4/41).

isipokuwa anahisi ulazima wa kutafuta ujuu. Moyo wake unaelekea mbinguni na wala hauelekei si kuliani wala kushotoni. Hakuna anayepinda katika maumbile haya isipokuwa tu yule aliyezugwa na mashaytwaan na matamanio.

Abul-Ma'aaliy al-Juwainiy alikuwa akisema katika vikao vyake:

"Allaah alikuwepo pasi na kitu na sasa yupo Alipokuwa."

Kwa haya anachotaka ni kukanusha kulingana kwa Allaah juu ya 'Arshi. Ndipo Abu Ja'faar al-Hamadaaniy akamwambia:

"Achana na 'Arshi. Tueleze kuhusu ulazima ambao tunauhisi miyoni mwetu: Kila pale ambapo mtu anayemjua Allaah anaposema "Ee Allaah!" anahisi namna ambavyo moyo wake kilazima unatafuta ujuu. Hautafuti kuliani wala kushotoni. Ni vipi tunaweza kuondosha hili kwenye miyoyo yetu?"

Abul-Ma'aaliy akaanza kupiga kelele na kupiga kichwa chake na huku akisema:

"al-Hamadaaniy amenichanganya! al-Hamadaaniy amenichanganya!"⁴²

Dalili zote hizi tano zinaafikiana juu ya kuthibitisha ujuu wa Allaah (Ta'ala) kwa dhati Yake juu ya viumbe.

Kuhusiana na Aayah:

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرْرَمْ وَحَهْرُكْمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ

"Naye Ndiye Allaah katika mbingu na ardhi; Anajua ya siri yenu na ya dhahiri yenu na Anajua yale mnayoyachuma."⁴³

na:

⁴² Tazama "Siyar A laam-in-Nubala'" (18/475).

⁴³ 06:03

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاوَاتِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ

"Na Yeye Ndiye Mungu mbinguni na ardhini⁴⁴", hazina maana ya kwamba Allaah yuko ardhini kama ambavyo vilevile yuko mbinguni. Atayefikiria hivi au imepokelewa hilo kutoka kwa yejote katika Salaf, basi amekosea katika ufikiriaji wake na amesema uongo katika upokezi wake.

Kuhusiana na Aayah ya kwanza, ina maana kwamba Allaah ni mwenye kuabudiwa mbinguni na ardhini. Vyote vilivyomo ndani na juu yake vinamuabudu Yeye. Imesemekana vilevile kuwa maana yake ni kuwa Allaah yuko juu ya mbingu halafu baada ya hapo mtu asimame. Kisha asome "... na ardhi; Anajua ya siri yenu na ya dhahiri yenu". Bi maana Allaah anajua ya siri yenu na ya dhahiri yenu katika ardhi. Ujuu Wake juu ya mbingu haumzuii kujua ya siri yenu na ya dhahiri yenu katika ardhi.

Ama Aayah ya pili, maana yake ni kwamba Allaah ndiye mwenye kuabudiwa mbinguni na ardhini. Uungu Wake umethibiti mbinguni na ardhini japokuwa Yeye yuko juu ya mbingu. Ni kama mtu kusema fulani ni kiongozi Makkah na al-Madiynah. Bi maana uongozi wake umethibiti katika miji yote miwili hata kama yeje Mwenyewe yuko katika mji mmoja wapo. Taabiri hii ni sahihi kilugha na kidesturi na Allaah ndiye anajua zaidi.

⁴⁴ 43:84

10. Upande

Kwa kichwa cha khabari hichi tunachotaka ni kubainisha kama upande umethibiti kwa Allaah (Ta'ala) au haukuthibiti. Uhakika wa mambo ni kwamba mtu hawezi kumthibitishia wala kumkanushia upande Allaah (Ta'ala) likitajwa pasina kufungamanishwa. Katika hali hiyo swali ni lazima lifafanuliwe.

Ikiwa upande wa chini ndio makusudio, basi ni jambo lisilowezekana kwa Allaah. Bali haiwezekani kwa Allaah (Ta'ala) akasifika kwayo. Ni lazima Allaah (Ta'ala) asifike na ujuu kabisa kuhusiana na dhati na sifa Zake.

Ikiwa upande wa juu unaomfunika ndio makusudio, Allaah hasifiki nao. Bali ni jambo lisilowezekana kwa Allaah (Ta'ala) kusifika nao. Allaah ni Mkubwa na Mtukufu zaidi kufunikwa na kitu katika viumbe Wake. Itakuweje ilihali Kursiy yake imezunguka mbingu na ardhi?

وَالْأَرْضُ جَيْعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَاتٌ بِيَمِينِهِ

"Ataikamata ardhi yote Siku ya Qiyaamah na mbingu zitakunjwa Mkononi Mwake wa kulia."⁴⁵

Ikiwa makusudio ni upande wa juu wenyewe kulingana na ukubwa na utukufu Wake pasi na lengo la kumzunguka, hiyo ni haki na ndio imethibiti kwa Allaah (Ta'ala) na ni wajibu asifiwe nao. Shaykh Muhammad 'Abdul-Qaadir al-Jaylaaniy amesema katika kitabu chake "al-Ghunyah":

"Yeye (Subhaanah) yuko katika upande wa juu. Amelingana juu ya 'Arshi na yuko na ufalme."⁴⁶

Ana ufalme maana yake ni kwamba (Tabaarak wa Ta'ala) anauzunguka.

⁴⁵ 39:67

⁴⁶ uk. 94

Huenda mtu akauliza: Ni upi msimamo wenu juu ya yale ambayo Allaah amejithibitishia Mwenyewe katika Kitabu Chake, Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na waislamu wakaafikiana kwayo kuhusu kwamba Allaah (Subhaanah) yuko mbinguni?

Tunajibu kwa kusema Allaah kuwepo mbinguni, haina maana kuwa mbingu inamzunguka. Mwenye kusema hivo ni mpotevu na amesema hilo kutoka kichwani mwake. Akimnasibishia mwengine hili, atakuwa ima ni mwongo au mwenye kukosea. Hakika kila mwenye kutambua ukubwa wa Allaah (Ta'ala) na kukizunguka Kwake kila kitu na kwamba ardhi yote ataikamata siku ya Qiyaamah na kwamba atazikunja mbingu kama mkunjo wa karatasi za vitabu, hawezi hata siku moja kufikiria kuwa kitu katika viumbe kinaweza kumzunguka (Subhaanahu wa Ta'ala).

Kujengea juu ya hili *fiys-Samaa'* inaweza kuwa na maana mbili:

Ya kwanza: *as-Samaa'* kuwa na maana ya ujuu. Katika hali hii itakuwa na maana kuwa Allaah yuko juu, bi maana upande wa juu. *as-Samaa'* kuwa na maana ya juu ni jambo limethibiti katika Qur-aan. Allaah (Ta'ala) amesema:

وَيُنَزَّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ

"**Na Akakuteremshieni maji kutoka mbinguni (*as-Samaa'*).⁴⁷**

Bi maana kutoka juu na sio kutoka kwenye mbingu yenyewe kwa vile mvua inanyesha kutoka kwenye mawingu.

Ya pili: Kufanya *fiy* kuwa na maana yaa juu ('alaa). Katika hali hii itakuwa na maana kuwa Allaah yuko juu ya mbingu. *Fiy* imekuja kwa maana ya juu sehemu nyingi katika Qur-aan. Allaah (Ta'ala) amesema:

فَسِيقُوا فِي الْأَرْضِ

⁴⁷ 08:11

"Basi tembeeni katika ardhi."⁴⁸

Bi maana juu ya ardhi.

⁴⁸ 09:02

11. Kulingana kwa Allaah juu ya 'Arshi Yake

Neno *Istiwa'* kilugha linaweza kuwa na maana nyingi ambazo zote zinazunguka juu ya ukamilifu na utimilifi. Limetajwa katika Qur-aan kwa njia tatu:

Ya kwanza: Isiyofungamanishwa. Mfano wa maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَلَمَّا بَلَغَ أَشْدَدَهُ وَاسْتَوَى

"Na pindi [Muusa] alipofikia umri wa kupevuka na akakamilika sawasawa... (*istawaa*)"⁴⁹

Ya pili: Iliyofungamanishwa na *ilaa*. Mfano wa maneno ya Allaah (Ta'ala):

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ

"Kisha Aka-*istawaa ilaa* mbingu na Akazifanya timilifu mbingu saba."⁵⁰

Bi maana akakusudia kwa matakwa kamilifu.

Ya tatu: Iliyofungamanishwa na *'alaa*. Mfano wa maneno ya Allaah (Ta'ala):

لَتَسْتَأْنِفُوا عَلَى ظُهُورِ

"(*li tastawuu 'alaa*) Ili mlingamane sawasawa juu ya mgongo wake."⁵¹

Bi maana ujuu na kuthibiti.

⁴⁹ 18:14

⁵⁰ 02:29

⁵¹ 43:13

Allaah (Ta'ala) kulingana (*Istiwa*) juu ya 'Arshi maana yake ni kuwa juu na kutulia juu yake kwa njia inayolingana na utukufu na ukubwa Wake. Kulingana ni sifa Yake ya kimatendo iliyothibitishwa na Qur-aan, Sunnah na maafikiano. Kuhusiana na Qur-aan, Allaah (Ta'ala) amesema:

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

"**Mwingi wa Rahmah amelingana juu ya 'Arshi.**"⁵²

Kuhusu Sunnah, al-Khallaal amepokea katika "as-Sunnah", kwa mlolongo wa wapokezi Swahiyh kwa masharti ya al-Bukhaariy, kutoka kwa Qataadah bin Nu'maan (Radhiya Allaahu 'anh) ambaye amesimulia kuwa amemsikia Mtume wa Allaah (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) akisema:

"**Baada ya Allaah kumaliza viumbe Vyake, alilingana juu ya 'Arshi.**"⁵³

Shaykh 'Abdul-Qadir al-Jaylaaniy amesema:

"Imetajwa katika kila Kitabu ambacho Allaah amemteremshia kila Mtume."⁵⁴

Ahl-us-Sunnah wamekubaliana juu ya kwamba Allaah (Ta'ala) yuko juu ya 'Arshi Yake. Hakuna yejote katika wao aliyesema kuwa hayuko juu ya 'Arshi Yake. Ni jambo lisilowezekana kukanukuliwa hilo kutoka kwao si kwa andiko wala kidhahiri.

Kuna mtu alimwambia Imaam Maalik (Rahimahu Allaah):

"Ee Abu 'Abdillaah! Mwingi wa Rahmah amelingana juu ya 'Arshi. Amelingana vipi?" Maalik akainamisha kichwa chake mpaka kijasho

⁵² 20:05

⁵³ Ibn-ul-Qayyim ameitaja katika "Ijtimaa'-ul-Juyuush al-Islaamiyyah", uk. 34.

⁵⁴ al-Ghunyah, uk. 96.

kikamtoka. Halafu akasema: "Kulingana kunajulikana. Namna haijulikani. Kuamini hilo ni wajibu. Kuulizia hilo ni Bid'ah. Sikuoni vyengine zaidi ya kuwa ni mtu wa Bid'ah." Baada ya hapo akaamrisha atimuliwe⁵⁵.

Mfano wake imepokelewa kutoka kwa mwalimu wa Maalik Rabiy'ah bin Abiy 'Abdir-Rahmaan⁵⁶.

Maneno yake "Kulingana kunajulikana" bi maana kilugha. Maana yake ni ujuu na kutulia.

Maneno yake "Namna haijulikani" ina maana kwamba hatuwezi kuelewa namna ambavyo Allaah (Ta'ala) amelingana juu ya 'Arshi Yake kwa akili zetu. Njia pekee ya kuelewa hilo ni kwa njia ya *Wahy* jambo ambalo *Wahy* haukulitaja. Ikiwa hakuna dalili yoyote ya hilo kiakili wala *Wahy*, namna itabaki kuwa haijulikani. Hivyo ni wajibu kutotafiti hilo.

Maneno yake "Kuamini hilo ni wajibu" maana yake ni kwamba ni wajibu kuamini kuwa Allaah amelingana juu ya 'Arshi Yake kwa njia inayolingana Naye. Kwa sababu Allaah amejielezea hilo Mwenyewe na ndio maana ni wajibu kuthibitisha hilo na kuliamini.

Maneno yake "Kuulizia hilo ni Bid'ah" maana yake ni kwamba kuuliza kuhusu namna ya Kulingana ni Bid'ah. Hilo ni kwa sababu suala hili halikuwa lenye kujulikana wakati wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) wala wakati wa Maswahabah zake.

Haya aliyosema Imaam Maalik (Rahimahu Allaah) kuhusu Kulingana ndio mzani unaotumika katika sifa zote ambazo Allaah (Ta'ala) amejithibitishia Mwenyewe katika Kitabu Chake na ambazo Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amemthibishia. Tunajua maana yake na wala hatujui

⁵⁵ Tazama "Siyar A'laam-in-Nubalaat" (8/100) na "al-Asmaa' was-Swifaat" ya al-Bayhaqiy (515). Haafidhw Ibn Hajar amesema katika "Fath-ul-Baariy" (13/407) ya kwamba mlolongo wa wapokezi wake ni mzuri.

⁵⁶ Tazama "al-Asmaa' was-Swifaat" (516).

namna yake kwa vile Allaah ndiye ametueleza nazo na wala hakutueleza namna yazo. Kuzungumzia sifa ni sehemu ya kuzungumzia dhati. Ikiwa tunamthibitishia Allaah (Ta'ala) kuwa na dhati bila ya kuiwekea namna, kadhalika tunamthibitishia sifa Zake bila ya kuzifanyia namna.

Baadhi ya wanachuoni wamesema:

"Mtu Jahmiy akikwambia: "Allaah anashuka katika mbingu ya dunia. Hushuka namna gani?" Mwambie: "Allaah ametueleza kuwa anashuka na wala hakutueleza namna anavyoshuka."

Wengine wakasema:

"Mtu Jahmiy akikuuliza ni namna gani sifa ya Allaah ilivyo, mjibu: "Dhati Yake iko vipi?" Hatoweza kuifanyia namna dhati ya Allaah. Hivyo umwambie: "Ikiwa huwezi kuifanyia namna dhati Yake, vilevile mtu hawezipia kuifanyia namna sifa Yake kwa sababu sifa ni za Yule mwenye kusifika nazo."

Mtu akisema:

"Mambo yakiwa namna hiyo kuwa Allaah amelingana juu ya 'Arshi Yake, hiyo ina maana Allaah atakuwa ni mkubwa, mdogo au atakuwa analingana na 'Arshi. Hili linapelekea Allaah kuwa yuko na kiwiliwili, jambo ambalo Allaah hawezikusifika nalo."

Ni jambo lisilo na shaka kuwa Allaah ni mkubwa kuliko 'Arshi na kuliko kila kitu. Hata hivyo halilazimishi kitu katika malazimisho batilifu ambayo Allaah ametakasika nayo.

Kuhusu maneno kwamba ni jambo lisilowezekana kabisa Allaah kusifika kuwa na kiwiliwili, uzungumziaji wa kiwiliwili ambao haukufungamanishwa, sawa iwe kwa njia ya kuthibitisha au kukanusha, ni jambo la Bid'ah ambalo

halikuthibiti si katika Qur-aan, Sunnah na maneno ya Salaf. Ni katika maneno ya kijumla yanayohitajia ufanuzi:

Kwa kusema kiwiliwili ikiwa kunakusudiwa kitu kilichoumbwa na kutengenezwa na ambacho kiungo kimoja cha mwili kinahitajia kingine, hili ni jambo lisilowezekana akasifiwa Allaah, Aliye hai, Mwenye kusimamia mambo yote.

Kwa kusema kiwiliwili ikiwa kunakusudiwa kilichosimama kivyake na kinasifika kwa njia inayolingana nayo, ni jambo lenye kuwezekana kwa Allaah (Ta'ala). Allaah yuko kivyake na anasifika na sifa kamilifu zinazolingana Naye (Subhaanahu wa Ta'ala).

Lakini ilipokuwa neno "kiwiliwili" linaweza kufahamika kwa njia ya haki na batili kwa nisba ya Allaah, mtu asikanushe wala kuthibitisha hilo kwa njia isiyofungamanishwa.

Malazimisho haya yanayosemwa na Ahl-ul-Bid'ah kwa lengo la kufikia kukanusha zile sifa kamilifu ambazo Allaah amejisifia nazo ziko namna mbili:

Ya kwanza: Malazimisho sahihi ambayo hayapingani na ule ukamilifu ambao ni lazima kwa Allaah kusifika nao. Aina hii ni sahihi na ni wajibu kuizingatia. Vilevile ni wajibu kubainisha kuwa ni jambo linalowezekana kwa nisba ya Allaah.

Ya pili: Malazimisho batilifu ambayo yanapingana na ule ukamilifu ambao ni lazima kwa Allaah kusifika nao. Aina hii ni batili na ni wajibu kuikataa. Vilevile ni wajibu kubainisha kuwa hayalazimishi kitu kabisa katika maandiko ya Qur-aan na Sunnah. Kwa sababu Qur-aan na Sunnah ni haki na maana zake ni haki na haki haiwezi kulazimisha kitu cha batili kabisa.

Mtu akisema:

"Mkisema kuwa Allaah amelingana juu ya 'Arshi Yake, mtu anaweza kufikiria kuwa ni Mwenye kuihitajia ili iweze kumbeba."

Kila anayejua ukubwa wa Allaah (Ta'ala) na uwezo Wake mkamilifu, nguvu na utajiri Wake, haiwezi kumwingilia akilini mwake akafikiria kuwa Allaah ni Mwenye kuhitajia 'Arshi Yake ili iweze kumbeba. Itawezekanaje ilihali 'Arshi na vinginevyo vyote ni vyenye kunyenyeka/kumuhitajia Allaah? Allaah (Ta'ala) amesema:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومُ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ

"Na katika alama Zake ni kwamba mbingu na ardhi zimesimama kwa amri Yake."⁵⁷

Mtu akiuliza kama ni sahihi kufasiri kulingana kwa Allaah juu ya 'Arshi kwamba ni kutawala juu ya 'Arshi, kama walivyofasiri Mu'attwilah ili kukimbia malazimisho haya. Tafsiri hii ni ya kimakosa kutokana na sababu zifuatazo:

Ya kwanza: Hata kama malazimisho haya yangelikuwa ni ya sahihi, haina maana kuwa haiwezi kufasiriwa kwa maana yake ya kihakika. Yangelikuwa batili, basi isingewezekana maandiko ya Qur-aan na Sunnah yakawa na malazimisho ya batili. Mwenye kufikiria hivo ni mpotevu.

Ya pili: Aayah kufasiriwa kuwa ni kutawala kuna lazimisha malazimisho batili yasiyokwepeka. Moja wapo ni kuwa yanapingana na maafikiano ya Salaf. Jengine ni kwamba itafaa kusema kuwa Allaah amelingana juu ya ardhi na mengineyo ambayo Allaah ametakasika nayo. Lazimisho la tatu ni kuwa Allaah (Ta'ala) asingelikuwa na utawala juu ya 'Arshi isipokuwa baada ya Yeye kuumba mbingu na ardhi.

⁵⁷ 30:25

Ya tatu: Aayah kufasiriwa kuwa ni kutawala ni jambo lisilojulikana katika lugha ya kiarabu. Bali ni kuisemea uongo lugha. Qur-aan imeteremshwa kwa lugha ya kiarabu na hivyo hatuwezi kuifasiri kwa njia ambayo waarabu hawaitambui.

Ya nne: Wale wenye kusema kuwa maana yake ni kutawala wamekubali kuwa hii ni maana ya kimajazi/kimafumbo. Maana ya kimajazi haikubaliwi isipokuwa baada ya kutimia masharti mane:

Mosi: Dalili sahihi yenyе kupelekea kuliondosha tamko kutoka katika udhahiri wake na kulipeleka katika maana ya majazi.

Pili: Kuwepo uwezekano wa kilugha ya kwamba maana ya kimajazi kweli inafahamika kwa njia hiyo.

Tatu: Kuwepo uwezekano wa maana ya kimajazi inaendana na mtazamo huo. Haihitajii kuendana na mitazamo yote kwa sababu ya vizuizi vingine.

Nne: Dalili ibainishe kuwa uelewa kweli unatakiwa uwe majazi kwa vile tamko linaweza kuwa na uelewa mwingine. Ndio maana ni lazima kuwepo dalili ya uanishaji - na Allaah ndiye anajua zaidi.

12. 'Arshi

'Arshi kilugha ni kiti cha mfalme. Allaah (Ta'ala) amesema kuhusu Yuusuf:

وَرَأَيْتُ أَبْوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ

"Aliwainua wazazi wake wawili juu ya kiti cha ufalme."⁵⁸

Vilevile Amesema kuhusu malkia wa Saba':

وَلَمَّا عَرَضَ عَظِيمٌ

"Na anacho kiti cha ufalme kikubwa."⁵⁹

Kuhusiana na 'Arshi ya Mwingi wa Rahmah ambayo amelingana juu yake, ni 'Arshi kubwa yenye kuwazunguka viumbe. 'Arshi ndio kiumbe kikubwa kabisa. Abu Dharr (Radhiya Allaahu 'anh) ameeleza kuwa Mtume wa Allaah (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Mbingu saba na ardhi saba ukizilinganisha na Kursiy ni kama mfano wa pete iliyotupwa kwenye jangwa. Na tofauti kati ya 'Arshi na Kursiy ni kama tofauti kati ya jangwa na pete hiyo."⁶⁰

Mwandishi Shaykh-ul-Islaam Ibn Taymiyyah (Rahimahu Allaah) amesema katika "ar-Risaalah al-'Arshiyyah":

"Hadiyth hii ina njia nyingi. Imepokelewa na Abu Haatim, Ibn Hibbaan katika "as-Swahiyh", Ahmad katika "al-Musnad" na wengineo.

⁵⁸ 12:100

⁵⁹ 27:23

⁶⁰ Ibn Hibbaan (94 - al-Mawaarid), Abu Nu'aym katika "al-Hilyah" (1/167) na al-'Adhamah (2/569, 649).

Maana ya Kursiy kilugha ni kiti ambacho mtu hukaa juu yake. Ama Kursiy ambayo Allaah amejinasibishia nayo ni mahali pa kuwekea miguu Yake miwili (Ta'ala). Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'anhuma) amesema:

"Kursiy ni mahala pa kuwekea miguu miwili na 'Arshi hakuna awezae kuikadiria isipokuwa Allaah ('Azza wa Jall)."⁶¹

Maana hii iliyotajwa na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'anhuma) ndio yenyeye kujulikana kwa Ahl-us-Sunnah. Hii ndio sahihi kutoka kwake tofauti na mapokezi yaliyopokelewa yenyeye kusema kuwa Kursiy maana yake ni elimu. Kadhalika tafsiri ya al-Hasan al-Baswri yenyeye kusema kuwa Kursiy maana yake ni 'Arshi ni dhaifu kwa mujibu wa Ibn Kathiyr (Rahimahu Allaah)⁶².

^{⁶¹} al-Haakim (2/282) na 'Abdullaah bin Ahmad katika "as-Sunnah" (1/301/586). Ni Swahiyah kwa mujibu wa al-Albaaniy katika "Mukhtasar-ul-'Uluww" (45).

^{⁶²} Tafsiyr-ul-Qur-aan al-'Adhwiy (1/311). Linganisha na Fath-ul-Baariy (8/199).

13. Upamoja

Allaah amejithibitishia Mwenyewe katika Kitabu Chake na kadhalika Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amemthibitishia kwamba yuko pamoja na viumbe Wake. Miongoni mwa dalili za Qur-aan ni maneno Yake (Ta'ala):

وَهُوَ مَعَكُمْ أَئِنْ مَا كُنْتُمْ

"Naye Yu pamoja nanyi popote mlipo."⁶³

وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ

"Na Allaah Yu Pamoja na waumini."⁶⁴

إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى

"Hakika Mimi Niko pamoja nanyi, Nasikia na Naona."⁶⁵

Miongoni mwa dalili za Sunnah ni pamoja vilevile na maneno ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam):

"Imani bora kabisa ni wewe kutambua kuwa Allaah yuko pamoja nawe popote ulipo."⁶⁶

Amesema (Swalla Allaahu 'alayhi wa salla) akimwambia rafiki yake Abu Bakr wakati walipokuwa pangoni:

⁶³ 57:04

⁶⁴ 08:19

⁶⁵ 20:46

⁶⁶ at-Twabaraaniy katika "al-Kabiyr" na "al-Awsat", iliyotajwa katika "Majma'-uz-Zawaa-id" (1/60), al-Bayhaqiy katika "al-Asmaa' was-Swifaat" (907) na Abu Nu'aym katika "al-Hilyah" (6/124).

لَا تَحْزُنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

"Usihuzunike - hakika Allaah Yu Pamoja nasi."⁶⁷

Salaf na imamu wamekubaliana juu ya hilo.

Upamoja kilugha maana yake ni matangamano na usuhubiano. Lakini hata hivyo muqtadha yake inategemea ni mazingira na hali gani inatumika.

Wakati fulani inaweza kuwa na maana ya kuchanganyika. Mfano wa hilo ni kuchanga maji na maziwa.

Wakati mwingine inaweza kuwa na maana ya matishio na maonyo. Mfano wa hilo ni mkatili kumwambia mhalifu:

"Nenda! Niko na wewe."

Wakati mwingine inaweza kuwa na maana ya nusura na msaada. Mfano wa hilo ni kama mtu kusema kumwambia yule anayemuomba msaada:

"Niko pamoja nawe. Niko pamoja nawe."

Haya na maneno kama haya ambayo yana matamshi moja lakini maana na muqtadha mbali mbali, inategemea yanaegemezwa katika kitu gani na katika mazingira na hali zipyametajwa, baadhi ya watu wanaita kuwa ni maneno "yenye mashaka". Sababu ni kwamba wanataka kumfanya msikilizaji atilie shaka kama matamshi yana tamshi moja na maana nyingine au tamshi na maana moja. Uhakika wa mambo ni katika aina ya maneno yaliyo na tamshi na maana moja kwa sababu msingi wa lugha umelijenga tamko hili kwa maingiliano yenye kushirikiana. Tamko kuwa na hukumu na muqtadha zenye kutofautiana inatokamana na kwamba limetajwa katika mazingira mbali mbali. Hili halitokamani na ule msingi wa tamko lenyewe.

⁶⁷ 09:40

Yakibainika haya, itakuwa wazi kwamba upamoja ulioegemezwa kwa Allaah ni upamoja wa kihakika na sio upamoja wa majazi. Hata hivyo Allaah kuwa pamoja na viumbe ni upamoja maalum wenye kulingana Naye. Sio kama upamoja wa kati ya viumbe. Upamoja huu uko juu na ni mkamilifu. Upamoja huu hauna malazimisho kama upamoja wa viumbe kati yao.

Baadhi ya Salaf wamefasiri Allaah kuwa pamoja na viumbe Wake ni kwa ujuzi Wake kwao. Ni sehemu katika malazimisho ya tafsiri ya upamoja. Lengo lao ni kuwaraddi Huluuliyyah Jahmiyyah ambao wamesema kuwa Allaah kwa dhati yake yuko kila mahali. Dalili yao ilikuwa ni Aayah za upamoja. Ndipo Salaf wakabainisha kuwa haina maana kuwa yuko pamoja nasi kwa dhati Yake. Ni jambo lisilowezekana kabisa kwa akili na kwa Shari'ah. Kwa sababu ni jambo lenye kupingana na uwajibu wa ulazima wa ujuu na wakati huo huo linapelekea awe Amezungukwa na viumbe Wake, jambo ambalo haliwezekani kabisa.

Upamoja wa Allaah na viumbe Wake umegawanyika aina mbili, wa kijumla na maalum.

Wa kijumla una maana ya kwamba Allaah amewazunguka viumbe wote, waumini na makafiri, wema na waovu, kwa ujuzi, uwezo, kuwaendesha, ufalme na mengineyo yenye maana ya uola Wake. Aina ya upamoja huu unampelekea yule mwenye kuuamini awe daima ni mtambuzi kuwa Allaah ('Azza wa Jall) ni mwenye kumchunga. Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Imani bora kabisa ni wewe kutambua kuwa Allaah yuko pamoja nawe popote ulipo."

Mfano wa upamoja huu ni maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَهُوَ مَعْلُومٌ أَيْنَ مَا كُتِبْتُمْ

"Naye Yu pamoja nanyi popote mlipo."⁶⁸

أَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ جَنَّوْيٍ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا حَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرُ إِلَّا هُوَ مَعْهُمْ أَئِنَّ مَا كَانُوا

"Je, huoni kwamba Allaah Anajua yale yote yaliyomo mbinguni na yale yote yaliyomo ardhini? Hauwi mnong'ono wa [watu] watatu isipokuwa Yeye ni wa nne wao, na wala watano isipokuwa Yeye ni wa sita wao, na wala [hauwi mnong'ono wa] chini kuliko ya hivyo, na wala wa wengi zaidi isipokuwa Yeye Yu pamoja nao popote watakapokuwa."⁶⁹

Maalum una manaa ya nusura na msaada kwa yule mwenye kuegomezewa nao. Ni upamoja maalum kwa yule mwenye kuustahiki kati ya Mitume na wafuasi zao. Mfano wa upamoja huu ni maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ

"Na Allaah Yu Pamoja na waumini."⁷⁰

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقُوا وَالَّذِينَ هُمْ خُسْنُونَ

"Hakika Allaah Yu Pamoja na wenye taqwa na wale ambao wao ni wema."⁷¹

إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَرِي

"Hakika Mimi Niko pamoja nanyi, Nasikia na Naona."⁷²

⁶⁸ 57:04

⁶⁹ 58:07

⁷⁰ 08:19

⁷¹ 16:128

لَا تَحْزُنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

"Usihuzunike - hakika Allaah Yu Pamoja nasi."⁷³

Huenda mtu akauliza upamoja ni katika sifa za Allaah za kidhati au za kimatendo. Upamoja wa kijumla ni katika sifa za kidhati kwa sababu muqtadha wake Allaah anasifika nao milele. Kuhusiana na upamoja wa kimaalum, ni katika sifa za Allaah za kimatendo. Kwa sababu muqtadha wake unategemea na sababu zake. Upamoja huu unapatikana pale kunapokuwepo sababu na kinyume chake.

⁷² 20:46

⁷³ 09:40

14. Kuoanisha kati ya ujuu na upamoja wa Allaah

Kabla hatujaanza kuoanisha sifa hizi, tunapendelea kutanguliza kanuni yenyefaida ambayo Shaykh-ul-Islam Ibn Taymiyyah (Rahimahu Allaah) ameitaja katika kitabu chake "Dar' Ta'aarudhw-il-'Aql wan-Naql". Kwa ufupisho ni kwamba anachomaanisha ni kuwa kukisemwa kuwa dalili mbili zinagongana, basi ima dalili zote mbili ni za kihakika au si za kihakika au moja wapo ndio ya kihakika na nyingine si ya kihakika. Kuna aina tatu:

Mosi: Dalili zote mbili za kihakika. Ina maana kwamba akili inaonelea kuwa zote mbili ni za kihakika. Katika hali hii mgongano ni jambo lisilowezekana kabisa. Kusema kuwa kuna mgongano ina maana kwamba ima moja wapo ni lazima iondoshwe, jambo ambalo haliwezekani kwa kuwa jambo la kihakika ni lazima lithibitishwe, au zote mbili zithibitishwe pamoja na kuwa zibaki ni zenye kugongana. Hili pia haliwezekani kwa sababu ni kukusanya kati ya mambo mawili yenyekugongana.

Mtu akifikiria kuwa ni zenye kugongana, basi ima si za kihakika au hakuna mgongano kati yake. Katika hali hii ina maana kwamba dalili moja inafahamika kwa njia moja na dalili ya pili kwa njia nyingine. Hivyo itakuwa maandiko ya uhakika katika Qur-aan na Sunnah hayahusiani chochote na uhakika na ufutwaji. Dalili yenyekufutwa haipo na kwa ajili hiyo hakuna mgongano uliokuja katika dalili iliyofutwa.

Pili: Hakuna dalili yoyote katika hizo mbili ambayo ni ya kihakika. Hiyo ina maana kwamba kusudio katika dalili hizo sio la kihakika au kwamba hazikuthibiti. Katika hali hii mtu anatakiwa kutafuta ile dalili yenyekuvu kisha aitangulize mbele.

Tatu: Moja katika dalili hizo iwe ni ya kihakika na nyingine isiwe ya kihakika. Katika hali hii kila mtu mwenye busara ataonelea kutanguliza mbele ile dalili yenyekuhakika kwa vile yakini haiondolewi kwa dhana.

Yakibainika haya, tunasema kuwa ni jambo lisilokuwa na shaka kuwa maandiko katika Qur-aan na Sunnah yamethibitisha kuwa Allaah yuko juu ya viumbe kwa dhati Yake na kwamba yuko pamoja na wao. Sifa zote hizi mbili zimethibiti kwa uhakika na kadhalika maana yake ni ya uhakika. Allaah amezitaja zote mbili pale Aliposema:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ لَمْ يَسْتَوِي عَلَى الْعَرْشِ ۝ يَعْلَمُ مَا يَلْجُعُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزَلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۝ وَهُوَ مَعْكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۝ وَاللَّهُ إِنَّمَا تَعْمَلُونَ بِصَبَرٍ

"Yeye Ndiye Aliyeumba mbingu na ardhi katika siku sita, kisha Akalingana juu ya 'Arshi. Anajua yanayoingia ardhini, na yatokayo humo, na yanayoteremka kutoka mbinguni, na yanayopanda humo - Nayé Yu Pamoja nanyi popote mlipo. Na Allaah kwa myatendayo ni Mwenye kuyaona."⁷⁴

Katika Aayah hii Allaah (Ta'ala) anathibitisha kulingana Kwake juu ya 'Arshi Yake ambayo ndio kiumbe kilicho juu kabisa na kwamba yuko pamoja nasi. Hakuna mgongano kati ya hizo mbili. Kuna uwezekano zikaoanishwa. Zinaoanishwa ifuatavyo:

Kwanza: Maandiko yametaja yote mawili pamoja na haiwezekani kuoanishwa kwake kukawa hakuwezekani. Maandiko hayawezi kuthibitisha kitu kisichowezekana. Mwenye kudhania kwamba maana yake sio ya uhakika, amekosea na anachotakiwa ni kumuomba Allaah msaada, uongofu na mafanikio na kutafiti tena kwa umakinifu na ajitahidi kuifikia haki. Ikimbainikia haki, basi amhimidi Allaah kwa hilo. Vinginevyo amwachie suala hili yule mwenye ujuzi na aamini yale yote ambayo Allaah ameteremsha.

Pili: Hakuna mgongano kati ya ujuu na upamoja. Upamoja haulazimishi uchanganyikaji na ukitaji. Kitu kinaweza kuwa juu na kikawa na upamoja fulani. Mfano wa hilo ni kama mtu kusema:

⁷⁴ 57:04

"Hatukuacha kuwa ni wenyewe kusafiri na huku mwezi ukiwa pamoja na sisi."

Mtu anaweza kusema hivi pamoja na kuwa mwezi uko mbinguni. Sentesi hii haizingatiwi kuwa ni yenye kujigonga si kilugha wala kimaana. Hapa yule mzungumzishwaji anaelewa maana ya upamoja huu na kwamba hailazimishi kuwa mwezi uko ardhini. Ikiwa ni jambo linalowezekana kwa kiumbe kukusanya kati ya ujuu na upamoja, basi kwa Muumba ni jambo la aula zaidi.

Tatu: Ikikadiriwa kuwa kuna mgongano baina ya ujuu na upamoja, basi hili ni kwa kiumbe peke yake. Haina maana kwamba haiwezekani inapokuja kwa Muumbaji. Kwa vile Allaah (Ta'ala) hakuna anayelingana Naye kwenye kitu katika sifa Zake. Kwa ajili hiyo upamoja Wake usilinganishwe na upamoja wa viumbe. Wala upamoja Wake haulazimishi kuwa ni Mwenye kuchanganyika au ni Mwenye kukita na viumbe kwa sababu Yeye ni lazima awe juu kwa dhati Yake. Isitoshe hakuna chochote katika viumbe Vyake kinachoweza kumzunguka. Bali Yeye (Subhaanah) ndiye Mwenye kukizunguka kila kitu.

Kwa njia kama hizi mtu anaweza kuoanisha kati ya ujuu uliyothibiti kwa dhati Yake na kwamba Yuko mbele ya mswalaji ifuatavyo:

Kwanza: Maandiko katika Qur-aan na Sunnah yameoanishwa kati yayo na haiwezi kuoanisha vitu viwili ambavyo ni muhali.

Pili: Kuna uwezekano kitu kikawepo mbele na wakati huo huo kikawa juu. Kwa mfano mtu anasimama mbele ya jua na jua hilo likawa liko mbinguni. Ikiwa hili linawezekana inapokuja kwa viumbe, basi inapokuja kwa Muumbaji ni aula zaidi.

Tatu: Hebu tukadirie kuwa kweli ni jambo lisilowezekana kwa kiumbe. Hata hivyo ni jambo lenye kuwezekana kwa Muumbaji. Kwa sababu hakuna chochote kinachoweza kulinganishwa na Allaah kwa njia yoyote ile. Kuwa kwake mbele ya mswalaji hailazimishi kwamba yuko sehemu au mbele ya ukuta ambao mswalaji anauelekea kwa vile Yeye ni wajibu awe juu ya viumbe

kwa dhati Yake. Isitoshe hakuna chochote kiwezacho kumzunguka. Bali Yeye (Subhaanahu wa Ta'ala) ndiye Mwenye kukizunguka kila kitu.

15. Kushuka kwa Allaah kwenye mbingu ya dunia

al-Bukhaariy na Muslim wamepokea kutoka kwa Abu Hurayrah (Radhiya Allaahu 'anh) ambaye ameeleza kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Mola Wetu (Tabarak wa Ta'ala) huteremka katika mbingu ya dunia pale kunapobaki theluthi ya mwisho ya usiku na husema: "Ni nani mwenye kuniomba Nimpe? Ni nani mwenye kuniomba Nimuitikie? Ni nani mwenye kuniomba msamaha Nimsamehe?"⁷⁵

Hadiyth hii imepokelewa na Maswahabah (Radhiya Allaahu 'anhum) takriban ishirini . Ahl-us-Sunnah wameafikiana juu ya kuikubali.

Kuteremka kwa Allaah (Ta'ala) katika mbingu ya dunia ni katiika sifa Zake za kimatendo zinazohusiana na matakwa na hekima Yake. Ni ushukaji wa kihakika wenye kulingana na utukufu na ukubwa Wake. Si sahihi kupotosha maana yake na kusema ni kushuka amri Yake, kushuka rehema Zake au kushuka malaika Wake. Hili ni batili kwa mitazamo ifuatayo:

Wa kwanza: Linaenda kinyume na udhahiri wa Hadiyth. Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) ameegemeza ushukaji kwa Allaah (Ta'ala). Asli ni kwamba kitu kinaegemezwa kwa yule mwenye kukisimamia. Pindi anapoegemezewa mtu mwengine, inazingatiwa kuwa ni upotoshaji wenye kupingana na asli.

Wa pili: Tafsiri kama hiyo inapelekea maneno yawe na maana yenyewe kufutwa, na asli ni kutokuwepo ufutwaji.

Wa tatu: Kushuka amri au rehema Zake ni jambo ambalo halikukhusishwa katika kipindi hichi cha usiku tu. Bali amri na rehema Zake hushuka kila wakati.

⁷⁵ al-Bukhaariy (1145), Muslim (758), Abu Daawuud (4717), at-Tirmidhiy (3729) na wengineo.

Endapo mtu atasema kuwa makusudio ni kunashuka amri maalum na rehema maalum. Katika hali hii mambo haya hayalazimishi kushuka kila wakati.

Haya yanaraddiwa kwa njia ya kwamba lau tutasema kuwa makadirio haya na uelewa huu ni sahihi, tunaona kuwa Hadiyth inasema kuwa jambo hili linateremka katika mbingu ya dunia. Kuna faida ipi rehema ishuke mpaka katika mbingu ya dunia mpaka Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) aweze kutukhabarisha hilo?

Wa nne: Hadiyth inasema kuwa Yule mwenye kushuka husema:

"Ni nani mwenye kuniomba Nimpe? Ni nani mwenye kuniomba Nimuitikie? Ni nani mwenye kuniomba msamaha Nimsamehe?"

hakuna hata mmoja awezae kusema hivyo zaidi ya Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala).

16. Kuoanisha kati ya ujuu wa Allaah na kushuka Kwake katika mbingu ya dunia

Ujuu wa Allaah (Ta'ala) ni katika sifa za kidhati ambayo katu haiachani Naye. Pamoja na hivyo ni jambo halipingani na kushuka Kwake katika mbingu ya dunia. Sifa hizi mbili zinaoanishwa ifautavyo:

Mosi: Maandiko katika Qur-aan na Sunnah imeyaoanisha na hayawezi kutaja kitu kisichowezekana kabisa kama tulivyotangulia kusema.

Pili: Hakuna kitu ambacho ni mfano wa Allaah kwa njia yoyote ile. Kuteremka Kwake sio kama wanavyoteremka viumbe mpaka mtu aseme kuwa kunapingana na ujuu Wake - na Allaah ndiye anajua zaidi.

17. Uso wa Allaah (Ta'ala)

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah wanaamini kuwa Allaah ana uso wa kihakika unaolingana na utukufu na ukarimu Wake. Qur-aan na Sunnah umeyathibitisha hayo. Ama kuhusu dalili za Qur-aan, Allaah (Ta'ala) anasema:

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ دُوَّا الْحَلَالِ وَالْأَكْرَامِ

"Na utabakia Uso wa Mola wako wenyewe Utukufu na Ukarimu."⁷⁶

Kuhusu dalili za Sunnah, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema katika du'aa iliyopokelewa:

وَأَسْأَلُكَ لَذَّةَ النَّظَرِ إِلَىٰ وَجْهِكَ وَالشَّوْقِ إِلَىٰ لِقَائِكَ

"Na ninakuomba ladha na kuutazama uso Wako na shauku ya kukutana Nawe."⁷⁷

Uso wa Allaah (Ta'ala) ni katika sifa Zake za kidhati. Ni ya kihakika kwa njia inayolingana Nay.

Haijuzu kupotosha maana yake na kufasiri kuwa ni thawabu kwa sababu zifuatazo:

Ya kwanza: Ni jambo linaenda kinyume na udhahiri wa andiko. Jambo lenye kwenda kinyume na udhahiri wa andiko linahitajia dalili, na hakuna dalili ya hilo.

Ya pili: Uso huu umeegemezwa kwa Allaah (Ta'ala) na kile chenye kuegemezwa kwa Allaah ima kiwe ni kitu kinachoweza kuwepo kivyake au kisiweze kufanya hivo.

⁷⁶ 55:27

⁷⁷ an-Nasaa'iy (1305) na ni Swahiyh kwa mujibu wa Ibn Hibbaan (509 – al-Mawaarid) na al-Albaaniy katika "as-Sunnah" (424).

Ikiwa kinaweza kuwepo kivyake, basi kimeumbwa na sio katika sifa za Allaah. Mfano wa hilo ni kama nyumba ya Allaah na ngamia wa Allaah. Kimeegemezwa ima kwa sababu ya kukitukuza au kwa sababu ya kukiegemeza kitu kwa mmiliki au muumbaji wake.

Ikiwa kitu hakiwezi kuwepo kivyake, basi ni katika sifa za Allaah (Ta'ala) na hakikuumbwa. Mfano wa hilo ni kama elimu ya Allaah, uwezo wa Allaah, utukufu wa Allaah, maneno ya Allaah, mkono wa Allaah, macho ya Allaah na kadhalika. Haina shaka kuwa Uso ni mionganini mwa sampuli hizi. Unaponasibishwa na Allaah, unanasibishwa kama kuinasibisha sifa kwa yule msifiwa.

Ya tatu: Thawabu ni kitu kimeumbwa na chenye kutengana na Allaah (Ta'ala). Uso ni sifa mionganini mwa sifa za Allaah na haukuumbwa na wala haukutengana Naye. Vipi basi mtu anaweza kufasiri uso kwamba ni thawabu?

Ya nne: Uso huo umesifiwa kwa utukufu na ukarimu na kwamba una nuru ambayo mtu anajilinda nayo na kwamba unaunguza kila kile Anachokiona lau atafunua⁷⁸. Sifa zote hizi zinapingana na kufasiri kwamba ni thawabu.

⁷⁸ Tazama Muslim (178).

18. Mikono ya Allaah ('Azza wa Jall)

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah wanaonelea kuwa Allaah (Ta'ala) ana mikono miwili. Mikono hiyo imekunjuliwa na ni yenye kutoa. Ni katika sifa zake za kidhati. Ni ya kihakika na ni yenye kulingana Naye. Qur-aan na Sunnah vimethibitisha kuthibiti mikono mwili. Kuhusiana na Qur-aan, Allaah (Ta'ala) amesema:

يَا إِنْجِيلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقَتْ بِيَدِي

"Ee Ibliys! Nini kilichokuzuia usimsujudie Niliyemuumba kwa Mikono Yangu?"⁷⁹

Ama Sunnah, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Mkono wa Allaah umejaa. Haupungui kutoa asubuhi na jioni. Mnaona vile alivyotoa tangu Aumbe mbingu na ardhi pasi na kupungua chochote kilichoko kwenye mkono Wake wa kulia?"⁸⁰

Ahl-us-Sunnah wamekubaliana kuwa ni mikono ya kihakika isiyofanana na mikono ya viumbe. Sio sahihi kuifasiri kuwa ni nguvu, neema au kitu kingine kutokana na sababu zifuatazo:

Kwanza: Ni kuyaondosha maneno kutoka katika uhakika wake kwenda katika majazi pasi na dalili.

Pili: Hii ni maana inayokataliwa na lugha katika mazingira haya ambapo mikono anaegemezewa Allah (Ta'ala). Allaah amesema:

"... Niliyemuumba kwa Mikono Yangu?"

Sio sahihi ikawa na maana:

⁷⁹ 38:75

⁸⁰ al-Bukhaariy (4684) na Muslim (993).

"... Niliyemuumba kwa neema au nguvu zangu?"

Tatu: Ni mikono miwili ndio anaegemezewa Allaah. Haikuthibiti si katika Qur-aan wala Sunnah ya kwamba Allaah (Ta'ala) anaegemezewa neema au nguvu mbili. Vipi basi mtu anaweza kufasiri mikono miwili kwamba ni neema au nguvu mbili?

Nne: Lau ingelikuwa kweli na maana ya nguvu, basi ingelikuwa ni sahihi kusema kwamba Allaah amemuumba Ibliys kwa mkono Wake. Hili ni jambo lisilowezekana. Na kama ingelikuwa inajuzu, basi Ibliys na yeye angeliweza kutumia kama hoja yake dhidi ya Mola wake alipomwambia:

يَا إِنْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدِي

"Ee Ibliys! Nini kilichokuzuia usimsujudie Niliyemuumba kwa Mikono Yangu?"⁸¹

Tano: Njia ambayo Allaah amejiegemezea mkono imetajwa katika mazingira ambayo ni jambo lisilowezekana ikawa na maana ya neema au nguvu. Mkono ndio umetajwa na hali kadhalika mshiko ndivyo ilivyo inapokuja katika vidole na mshiko. Imethibiti namna ambavyo atashika na kutikisa na mkono. Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Allaah atazishika mbingu kwa mkono Wake na ardhi kwa mkono Wake mwingine. Halafu azitikise na kusema: "Mimi ndiye Mfalme."⁸²

⁸¹ 38:75

⁸² al-Bukhaariy (4812) na Muslim (2787).

19. Macho ya Allaah (Ta'ala)

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah wanaonelea kuwa Allaah (Ta'ala) ana macho mawili anayoona kwayo. Ni ya kihakika kwa njia inayolingana Naye. Ni katika sifa za kidhati zilizothibiti kwa Qur-aan na Sunnah. Kuhusu Qur-aan, Allaah (Ta'ala) amesema:

بَخْرِيٍّ بِأَعْيُنِنَا

"Inatembea kwa Macho Yetu."⁸³

Ama Sunnah, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَيْسَ بِأَعْوَزْ

"Hakika Mola Wetu (Tabaarak wa Ta'ala) hana jicho moja."⁸⁴

Amesema (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam):

"Anakutazameni pindi mnapokuwa katika hali ngumu na mmekaza tamaa."⁸⁵

Amesema (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam):

"Pazia Yake ni nuru. Lau ataifungua, basi mwanga wa uso Wake ungelinguza kila kile ambacho anakiona katika viumbe Wake."⁸⁶

Ni macho ya kihakika na hayafanani na macho ya viumbe. Si sahihi kuyafasiri kuwa ni elimu na maono kwa sababu zifuatazo:

Ya kwanza: Ni kuondosha maana ya kihakika kwenda katika majazi pasi na dalili.

⁸³ 54:14

⁸⁴ al-Bukhaariy (3439) na Muslim (169).

⁸⁵ Ahmad (4/11), Ibn Maajah (181) na Ibn Abiy 'Aaswim (554).

⁸⁶ Muslim (179).

Ya pili: Maandiko yana maana inayopingana na tafsiri kama hiyo. Kwa mfano Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Anakutazameni."

"Pazia Yake ni nuru. Lau ataifungua, basi mwanga wa uso Wake ungeliunguza kila kile ambacho anakiona katika viumbwe Wake."

"Hakika Mola Wetu (Tabaarak wa Ta'ala) hana jicho moja."

20. Njia ambazo imetajwa mikono na macho

Mikono na macho iliyoegemezwa kwa Allaah (Ta'ala) katika Qur-aan na Sunnah imetajwa kwa njia ya umoja, uwili na wingi. Mfano wa umoja, Allaah (Ta'ala) amesema:

بَارَكَ اللَّهُ بِنْدِرِ الْمُلْكِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Amebarikika Ambaye Mkononi Mwake umo ufalme Naye juu ya kila kitu ni Muweza."⁸⁷

وَلِتُصْنِعَ عَلَىٰ عَيْنِي

"... na ili ulelewe Machoni Mwangu."⁸⁸

Kuhusiana na wingi, Allaah (Ta'ala) amesema:

أَوْمَ يَرَوُا أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلْتُ أَئِنِّي نَأْنَعَمًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

"Je, hawaoni kwamba Sisi Tumewaumbia kutokana na yale iliyofanya Mikono Yetu wanyama wa mifugo basi wao wanawamiliki."⁸⁹

بَخْرِي بِأَعْيُنِنَا

"Inatembea kwa Macho Yetu."⁹⁰

Ama uwili, Allaah (Ta'ala) amesema:

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَاتِنِ

⁸⁷ 67:01

⁸⁸ 20:39

⁸⁹ 36:71

⁹⁰ 54:14

"**Bali Mikono Yake imekunjuliwa.**"⁹¹

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Pindi mja anaposimama kwa ajili ya kuswali, basi husimama kati ya macho mawili ya Mwingi wa Rahmah."

Hivi ndivyo ilivyotajwa katika "Mukhtaswar-us-Swawaa'iy al-Mursalah" kutoka kwa 'Atwaa', kutoka kwa Abu Hurayrah, kutoka kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) bila ya kutaja ipo wapi⁹². Macho hayakutajwa katika Qur-aan kwa njia ya uwili. Njia hizi tatu ndivyo mikono na macho yalivyotajwa katika Qur-aan na Sunnah.

Njia hizi tatu zinaoanishwa ifuatavyo:

Njia ya umoja haipingani na uwili wala wingi. Kwa sababu umoja ulioegemezwa ni wenyewe kuenea na unafunika mikono na macho yote yaliyothibiti kwa Allaah sawa ikiwa ni njia ya umoja au wingi.

Kuhusiana na kujumuisha kati ya uwili na wingi, hakuna mgongano kabisa endapo tutasema kuwa uwili ndio idadi ya chini kabisa ya wingi. Na endapo tutasema kuwa herufi tatu ndio idadi ya chini ya wingi, kama ambavyo inajulikana, basi tunajua kuwa lengo lililokusudiwa kwa wingi sio idadi ambayo ni zaidi ya mbili. Lengo lililolengwa ni utukuzwaji wenyewe kuendana na zile sifa zilizoegemezewa. Sifa hizi zimeegemezwa "Sisi" zikilenga utukuzwaji. Pindi Allaah alipotajwa kwa njia ya wingi, ni jambo lenye kuedana sifa Zake pia zilizoegemezwa Kwake kutajwa kwa njia ya wingi. Wingi unatimiza makusudio ya utukuzaji na uadhimisho zaidi kuliko njia ya umoja na uwili. Hivyo basi, ikiwa Allaah na zile zifa anazoegemezewa zitatajwa kwa njia ya wingi, ndipo hupatikana utukuzaji ulio bora zaidi.

⁹¹ 05:64

⁹² Tazama as-Swawaa'iq (1/256).

21. Maneno ya Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala)

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah wamekubaliana juu ya kwamba Allaah anazungumza na kwamba maneno Yake ni ya kihakika yanayolingana na Yeye.

Hakika (Subhaanah) anazungumza kwa herufi na sauti. Anazungumza anachotaka na wakati anapotaka. Maneno Yake ni ya sifa ya kidhati kwa njia ya kwamba daima husifika na maneno na ni sifa ya kimatendo kwa njia ya kwamba anazungumza pale anapotaka. Haya yanathibitishwa na Qur-aan na Sunnah. Allaah (Ta'ala) amesema katika Qur-aan:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِيُبَيِّنَاتِنَا وَكَلَمَةً رَّبِّهِ

"Na alipokuja Muwsaa katika pahala pa miadi yetu na Mola wake Akamsemesha."⁹³

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ

"Aliposema Allaah: "Ee 'Iysaa! Hakika Mimi ni Mwenye kukuchukua na Mwenye kukupandisha Kwangu."⁹⁴

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَبَنَاهُ بَحِيجًا

"Na Tukamwita kutoka upande wa kulia wa mlima na Tukamkurubisha kuzungumza naye kwa siri."⁹⁵

Katika Aayah ya kwanza kuna uthibitisho kwamba maneno yanatokamana na matakwa Yake na yanatokea pale anapotaka.

Katika Aayah ya pili kuna dalili ya kwamba ni maneno ya Herufi.

⁹³ 07:143

⁹⁴ 03:55

⁹⁵ 19:52

Katika Aayah ya tatu kuna dalili ya kwamba ni maneno ya Sauti kwa sababu hakuwezi kupatikana wito wa kisiri pasi na sauti.

Miongoni mwa dalili za Sunnah, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Allaah (Ta'ala) atamwambia: "Ee Aadaam!" Aseme: "Naitikia wito wako." Halafu Aite kwa sauti: "Allaah anakuamrisha utoe katika dhuria yako wale watakaoenda Motoni."⁹⁶

Maneno Yake (Ta'ala) yana matamshi na maana. Hii ndio I'tiqaad ya Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah juu ya maneno ya Allaah. Maneno hayana matamshi peke yake bila ya maana na wala hayana maana peke yake bila ya matamshi. Kuhusiana na maoni ya mapote mengine, yametajwa kwa kifupi katika "Mukhtaswar-us-Swawa'iyy al-Mursalah":

1- Karraamiyyah maoni yao ni kama ya Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah isipokuwa tu wao wanasema kuwa Maneno yamejitokeza baada ya kutokuwepo kwake. Wamesema hivi ili kuepuka kuthibitisha viumbe visivyokuwa na mwisho.

2- Kullaabiyyah wanaona kuwa Maneno ni maana iliyoko katika dhati Yake yaliyolazimiana naye kama mfano wa uhai na elimu. Kwa msemo mwingine ni kwamba hayatokamani na utashi Wake. Wanaonelea kuwa herufi na sauti ni hikaaya/simulizi Yake aliyoiumba ili iashirie ile maana iliyoko katika dhati Yake. Ni maana nne; maamrisho, makatazo, maelezo na utafiti.

3- Ashaa'irah wanaona kuwa Maneno ni maana iliyoko katika dhati Yake yaliyolazimiana naye kama mfano wa uhai na elimu. Kwa msemo mwingine ni kwamba hayatokamani na utashi Wake. Wanaonelea kuwa herufi na sauti ni hikaaya/simulizi Yake aliyoiumba ili iashirie ile maana iliyoko katika dhati Yake. Ni maana nne; maamrisho, makatazo, maelezo na utafiti.

La kwanza: Maana ya Maneno. Kullaabiyyah wanaona kuwa yana maana nne wakati Ashaa'irah wanaona kuwa yana maana moja. Kwa hivyo maelezo, utafiti, maamrisho na makatazo ni kitu kimoja na sio maneno mbali mbali. Bali yote hayo ni sifa Yake. Uhakika wa mambo ni kwamba Tawraat, Injijyl na Qur-aan vyote hivyo ni kitu kimoja. Tofauti iliopo tu ni ya ibara.

⁹⁶ al-Bukhaariy (4741) na Muslim (222)

Ya pili: Kullaabiyyah wamesema kuwa herufi na sauti ni hikaaya/simulizi ya maneno ya Allaah. Ashaa'irah wamesema kuwa ni ibara ya maneno ya Allaah.

4- Saalimiyyah wanaona kuwa Maneno ni sifa iliyoko katika dhati Yake iliyolazimiana naye kama mfano wa uhai na elimu. Hivyo hayatokamani na utashi Wake. Vilevile Maneno Yake yana herufi na sauti vinavyoendana kwa wakati mmoja bila ya kitu kukitangulia kingine. Kwa mfano B S M, katika "Basmalah", vinapitika wakati mmoja. Herufi hizi zilikuwepo daima na zitaendelea daima kuwepo.

5- Jahmiyyah na Mu'tazilah wanasema kuwa ni kiumbe na sio katika sifa za Allaah. Halafu kuna Jahmiyyah ambao wamekanusha wazi wazi Allaah kuwa na Maneno na kuna wengine ambao wameyathibtiisha lakini wakasema kuwa yameumbwa.

6- Wanafalsafa waliokuja nyuma wanaomfuata Aristo wanasema kuwa ni radoni za kiakili inayochukua nafasi katika nafsi zilizo njema na zilizo safi kutokamana na maandalizi na mapokezi yake. Maneno haya yanawajibisha taswira na mathibitisho mbali mbali kutegemea na yale maneno itakayopokea. Taswira na mathibitisho haya yanakuwa na nguvu mpaka pale yanajenga sura yenye kuangaza yanayozungumzisha kwa maneno yenye kusikika.

7- Ittihaadiyyah wanaosema kuwa kuna uwepo wa Allaah Pekee wanamaanisha kwamba maneno yote yaliyopo basi ni ya Allaah. Mmoja wao amesema:

Maneno yote yaliyopo ni Yake

Tunafanya nathati na ushairi

Maoni yote haya yanaenda kinyume na yaliyothibitishwa na Qur-aan, Sunnah na akili. Yule ambaye Allaah atamtunukia elimu na hekima ataelewa hilo.

22. Qur-aan ni maneno ya Allaah

Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah wanaonelea kuwa Qur-aan ni maneno ya Allaah yaliyoteremshwa na hayakuumbwa. Imetoka Kwake na itarudi Kwake. Amezungumza kwa Qur-aan kihakika. Alimzungumzia nayo Jibriyl ambapo akashuka nayo kwa Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Haya yanathibitishwa na Qur-aan na Sunnah. Miiongoni mwa dalili za Qur-aan ni pamoja na maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَحْجَرَ فَأَجْزُهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ

"Na ikiwa mmoja wa washirikina akikuomba umlinde, basi mlinde mpaka asikie Maneno ya Allaah."⁹⁷

Bi maana Qur-aan. Allaah (Ta'ala) amesema vilevile:

كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكُمْ مُبَارَكٌ لَّيْذَبَّرُوا آيَاتِهِ وَلَيَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

"Kitabu Tumekiteremsha kwako chenye baraka ili wapate kuzingatia kwa makini Aayaat zake na ili wapate kukumbuka wenyewe akili."⁹⁸

Amesema (Ta'ala) tena:

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ تَنَزَّلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيًّا مُّبِينًا

"Na hakika huu ni uteremsho wa Mola wa walimweng; ameuteremsha roho mwaminifu [na kuiingiza] kwenye moyo wako ili uwe miiongoni mwa waonyaji kwa lugha ya Kiarabu ilio wazi."⁹⁹

⁹⁷ 09:06

⁹⁸ 38:29

⁹⁹ 26:192-195

Kuhusiana na dalili za Sunnah, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema:

"Hakuna awezae kunichukua kuniipeleka kwa watu wake ili nifikishe maneno ya Mola Wangu? Quraysh wamenizuia kufikisha maneno ya Mola Wangu."¹⁰⁰

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alisema kumwambia al-Baraa' bin 'Aazib:

"Unapoenda kitandani mwako sema: "Ee Allaah! Ninaisalimisha nafsi yangu Kwako. Ninauelekeza uso wangu Kwako. Ninakuachia jambo langu Wewe. Ninakutegemea Wewe kwa matarajio na khofu. Hakuna makimbilio wala uokizi isipokuwa kutoka Kwako. Ninaamini Kitabu ulichoteremsha na Mtume Wako uliyemtuma."¹⁰¹

'Amr bin Dinaar amesema:

"Kabla ya miaka elfu sabini nimekutana na watu wakisema: "Allaah ndiye Muumbaji na vyengine vyote vimeumbwa isipokuwa Qur-aan. Qur-aan ni maneno ya Allaah na hayakuumbwa. Imetoka Kwake na itarudi Kwake."¹⁰²

Qur-aan imetoka Kwake ina maana ya kwamba Allaah ndiye wa kwanza kuzungumza kwayo. Hapa kuna radd kwa Jahmiyyah wanaosema kuwa Allaah aliumba maneno katika kitu kingine.

Itarudi Kwake inaweza kuwa na maana mbili:

Ya kwanza: Hakuna mwingine asiyekuwa Allaah mwenye kusifiwa kuwa amezungumza kwa Qur-aan. Yeye ndiye ambaye amezungumza kwayo na maneno ni sifa ya mzungumzaji.

¹⁰⁰ Abu Daawuud (4734), at-Tirmidhiy (2925), an-Nasaa'iy katika "al-Kubraa'" (7727), Ibn Maajah (201), Ahmad (3/390) na al-Haakim (2/669) ambaye amesema kuwa ni Swahiyh. al-Haytamiy: "Wanaume wake ni waaminifu." (Majma'-uz-Zawa'id (6/35))

¹⁰¹ al-Bukhaariy (247) na Muslim (2710).

¹⁰² Tazama "as-Sunan al-Kubraa'" (10/43, 205) ya al-Bayhaqiy na "at-Tamhiyd" (24/186) ya Ibn 'Abdil-Barr.

Ya pili: Qur-aan itanyanyuliwa kwa Allaah (Ta'ala). Imepokelewa katika baadhi ya mapokezi ya kwamba Qur-aan itatoka kwenye misahafu na kwenye vifua na kupanda kwa Allaah. Haya yatapitika pale ambapo watu wataacha kuuitendea kazi Qur-aan kabisa kabisa. Kwa hivyo Allaah ainyanyue kutokana na kuiheshimisha - na Allaah ndiye anajua zaidi.

23. Matamshi na kile chenye kutamkwa

Kipengele hichi pia kitahusiana na Qur-aan.

Imeshatangulia ya kwamba Qur-aan ni maneno ya Allaah na hayakuumbwa. Lakini hata hivyo ni sahihi kusema kuwa matamshi ya Qur-aan yameumbwa au hayakuumbwa au ni wajibu kunyamazia hilo?

Sio sahihi kuthibitisha au kukanusha jambo hili kwa njia isiyofungamana. Lakini ikiwa mtu kwa matamshi anakusudia maneno ambacho ni kile kitendo cha msomaji, yameumbwa. Mja ameumbwa ye ye pamoja na kitendo chake. Ikiwa mtu matamshi anakusudia kile chenye kutamkwa, basi ni maneno ya Allaah na hayakuumbwa. Kwa sababu maneno ya Allaah ni moja katika sifa Zake na sifa Zake hazikuumbwa. Ufafanuzi huu unaashiriwa na Imaam Ahmad (Rahimahu Allaah) pale aliposema:

"Mwenye kusema matamshi ya Qur-aan yameumbwa na huku akilenga Qur-aan, basi huyo ni Jahmiy."

Ina maana ya kwamba ikiwa hakusudii Qur-aan yen yewe, isipokuwa anakusudia yale matamshi ambayo ni kitendo cha msomaji, basi sio Jahmiy - na Allaah ndiye mwenye kujua zaidi.

24. Chimbuko na chemchem ya ukanushaji

Ukanushaji (*Ta'twiyl*) ni jambo lililoenea baada ya karne bora - Maswahabah, Taabi'uun na waliokuja baada ya Taabi'uun - ijapokuwa msingi wake ulidhihiri mwisho wa zama za Taabi'uun.

Mtu wa kwanza kukanusha ilikuwa al-Ja'd bin Dirham. Alisema:

Allaah hakumfanya Ibraahiyim kuwa kipenzi wa karibu (*Khaliyl*) na wala hakuzungumza na Muusa maneno ya kihakika."

Khaalid bin 'Abdillaah al-Qasriy akamuua ambaye Hishaam bin 'Abdil-Malik alimwacha atawale 'Iraaq na Shaam. Siku ya idi alitoka akaenda mahala pa kuswali idi akiwa na mnyororo wa al-Ja'd. Akawakhutubia watu na kuwaambia:

"Enyi watu! Chinjeni! Allaah akubali vichinjwa vyenu. Mimi namchinja al-Ja'd bin Dirham. Anadai kwamba Allaah hakumfanya Ibraahiyim kuwa kipenzi wa karibu na wala hakuzungumza na Muusa maneno ya kihakika."

Baada ya hapo akaenda na kumchinja. Hilo lilipitika siku ya 'Iyd-ul-Adhwaa mwaka wa 119. Kwa mnasaba wa hilo Ibn-ul-Qayyim (Rahimahu Allaah) amesema katika "an-Nuuniyyah":

"Kwa ajili hiyo Khaalid bin al-Qasriy akamchinja al-Ja'd siku ya kuchinja. Alifanya hivo kwa sababu alikuwa haonelei kuwa Ibraahiyim ni kipenzi cha karibu cha Allaah na wala Hakuzungumza na Muusa maneno ya kihakika. Kila mwenye kufuata Sunnah akamshukuru kwa kichinjwa."

'Aqiydah yake ikachukuliwa na mtu anayeitwa Jahm bin Swafwaan ambaye ananasibishiwa madhehebu ya wakanushaji Jahmiyyah. Yeye ndiye ambaye aliyaeneza madhehebu haya. Akaauawa na Salm bin Ahwaz mwaka wa 128 Khurasaan.

Katika karne za 100 vikatarjumiwa vitabu vya kigiriziki na vya kirumi katika lugha ya kiarabu na ndipo suala hili likazidi kuwa baya zaidi.

Katika karne ya kufuatia ya 200 kukaenea madhehebu ya Jahmiyyah kwa sababu ya mtu akitambulika kwa jina la Bishr bin Ghayyaath al-Maariisyi na kizazi chake ambacho maimamu walikubaliana juu ya kuwakemea. Wengi wao walionelea kuwa ni makafiri au wapotofu. 'Uthmaan bin Sa'iyd ad-Daarimiy aliandika kitabu akimraddi Bishr al-Mariisyi kwa jina "Naqdh 'Uthmaan bin Sa'iyd 'alaa al-Kaafir al-'Aniyd fîmaaiftaraa 'alaa Allaah min at-Tawhiyd". Mwenye kusoma kitabu hiki bila ya ushabiki na kwa elimu, ataona zilivyo dhaifu na batili hoja za wakanushaji hawa. Ataona kuwa tafsiri hizi ambazo zinapatikana kwa wengi waliokuja nyuma, kama mfano wa ar-Raaziy, al-Ghazaaliy, Ibn 'Aqiyil na wengineo, si lolote wala si chochote zaidi ya tafsiri za Bishr.

Ama chemchem ya madhehebu haya, yanatokamana na mayahudi, washirikina, wasabai waliopotoka na wanafalsafa. Inasemekana kuwa al-Jâ'd bin Dirham alichukua I'tiqaad hii kutoka kwa Abaan bin Sam'aan, ambaye na ye ye alichukua kutoka kwa Twaaluut, ambaye na ye ye alichukua kutoka kwa myahudi Labiyd bin al-A'swaam ambaye alimfanyia uchawi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Vilevile inasemekana kuwa al-Jâ'd anatoka Harraan ambapo kuna wakazi wengi wa washirikina, wasabai na wanafalsafa. Ni jambo lisilokuwa na shaka ya kwamba jamii ina taathira kubwa kwenye 'Aqiydah na tabia ya mtu.

Miongoni mwa I'tiqaad ya watu hawa hawaamini kuwa Allaah ana sifa zilizothibiti. Wanaona kuwa kuthibitisha sifa kunapelekea Allaah kufanana na viumbe Wake. Sifa wanazothibitisha, ni zile zilizokanushwa, zenye kuegemezwa au zilizoambatana.

Sifa zilizokanushwa ni zile ambazo maana yake iko tupu isiyolingana na Allaah ('Azza wa Jall). Mfano wa hilo ni Allaah ni mmoja. Ina maana ya kwamba hakuna mwingine zaidi Yake.

Sifa zilizoegemezwa sio sifa anazosifiwa kwazo Allaah kama sifa zilizothibiti Kwake. Lakini anasifiwa nazo kwa mnasaba wa kwamba wanasifiwa nazo wengine. Kwa mfano wanasema kuwa Allaah ndiye Mwanzo na ndiye Sababu. Yeye ndiye Mwanzo na Sababu kwa kuzingatia ya kwamba kila kitu

ni chenye kuto kamana na Yeye na sio kwa njia ya kwamba mwanzo na sababu ni sifa Zake zilizothibitishwa.

Sifa zilizoambatana ni zile ambazo zinakuwa zenyе kukanushwa kwa njia fulani na zinakuwa zenyе kuegemezwa kwa njia nyingine. Kwa mfano wanasema kuwa Allaah ndiye wa Mwanzo. Sifa hii kwa upande mmoja ni yenye kukanushwa kwa sababu ina maana Yeye ametakasika na kuwa upya. Kwa upande mwingine ni yenye kuegemezwa kwa sababu vitu vyengine vyote vinakuja baada Yake.

Ikiwa hichi ndicho chanzo cha I'tiqaad ya wakanushaji, mtu anaweza kuiuliza ni vipi mtu muumini au mwenye busara anaweza kuichukua na akaacha njia ya wale walioneemeshwa na Allaah - katika manabii na wakweli na mashahidi na watu wema.

25. Mfumo wa wakanushaji juu ya sifa ambazo ni wajibu kumthibitishia au kumkanushia Allaah

Wakanushaji wamekubaliana juu ya kuthibitisha sifa za Allaah zinazoafikiana na akili zao na kupinga zile ambazo haziafikiani na akili zao. Haya ni mamoja ziwe zinaafikiana na Qur-aan na Sunnah au zisiafikiane. Kwa mujibu wao ni akili ndio yenge kuamua Allaah atathibitishiwa au kukanushiwa sifa zipi.

Baada ya hapo wakatofautiana yale ambayo akili haiwezi kuyathibitisha wala kuyakanusha. Wengi wao wakakanusha hilo na kuonelea kuwa ni majazi. Wengine wakanyamazia hili na wakamuachia suala hili Allaah wakati huo huo wakakubaliana juu ya kwamba haziashirii dalili yoyote.

Wanadai kwamba mfumo huu unakubaliana baina ya dalili za kiakili na za Qur-aan na Sunnah. Wanasema uongo. Dalili za kiakili na za Qur-aan na Sunnah zinakubaliana juu ya kumthibitishia Allaah sifa kamilifu. Hakuna sifa zozote zilizotajwa katika Qur-aan na Sunnah zinazopingana na akili japo kuuwa akili inaweza kutolewa ukina wake. Wakanushaji hawa wanakumbushia juu ya wale ambao Allaah amesema juu yao:

أَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكُ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَسْخَاكُمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ
الشَّيْطَانُ أَنْ يُضْلِلَهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أُنْزِلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصْدُرُونَ عَنْكَ صُدُورًا فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ
مُّصِيبَةٌ إِمَّا قَدَّمُتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَخْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَؤْنِيمًا

"Je, huoni wale wanaodai kwamba wao wameamini yaliyoteremshwa kwako na yale yaliyoteremshwa kabla yako, namna ambavyo wanataka wahukumiane kwa hukumu za kishaytwaan na hali wameamrishwa wakanushe hiyo? Na shaytwaan anataka awapoteze upotofu wa mbali. Na wanapoambiwa: "Njooni kwenye yale aliyoyeremsha Allaah na kwa Mtume", utawaona wanafiki wanakugeukilia mbali kwa mkengeuko. Basi itakuwaje utakapowafika msiba kwa sababu ya yale iliyotanguliza mikono yao, kisha wakakujia wakiapa: "Hatukutaka ila mazuri na mapatano.""¹⁰³

¹⁰³ 04:60-62

Wanafanana na watu hawa kwa njia zifuatazo:

Ya kwanza: Makundi yote mawili yanadai kwamba yanaamini yale aliyoteremshiwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) pamoja na kuwa hawaamini yale yote aliyokuja nayo.

Ya pili: Pindi wakanushaji hawa wanapoitwa katika kuthibitisha sifa kamilifu za Allaah zilizothibiti katika Qur-aan na Sunnah, wanakengeuka na kukataa. Hali kadhalika wale wanafiki pindi wanapoitwa katika kuamini yale aliyoteremshiwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) wanakengeuka nayo.

Ya tatu: Wakanushaji hawa wana mashaytwaan ambao wanawafuata kichwa mchunga na wanawatanguliza mbele ya yale Mitume waliyokuja nayo. Wanataka bora zaidi kuhukumiwa nao wakati wa tofauti kuliko Qur-aan na Sunnah. Hali kadhalika wale wanafiki wanataka wahukumiwe na hukumu za kishaytwaan pamoja na kuwa wameamrishwa kuzikufuru.

Ya nne: Wakanushaji hawa wanadai kwamba hawakutaka ila mazuri kati ya kukusanya baina ya akili na *Wahy*. Vivyo hivyo ndivyo walivyoapa wale wanafiki.

Kila mwongo anayejificha nyuma ya batili zake na kujionyesha kwa haki, basi huja kwa madai batili anayoeneza batili zake kwayo. Lakini yule ambaye Allaah anamtunukia elimu, uelewa, hekima na nia nzuri, hatumbukii katika batili na wala hapelekwi na madai batilifu.

26. Malazimisho batilifu ya wakanushaji

I'tiqaad ya wakanushaji inapelekea katika malazimisho mengi batilifu. Baadhi yake ni yafuatayo:

Mosi: Qur-aan na Sunnah imetamka wazi wazi kwa ukafiri na kulingania katika ukafiri. Qur-aan na Sunnah vyote viwili ndani yake mmejaa sifa za Allaah ambazo kwa mujibu wa wakanushaji kuzithibitisha kunapelekea katika kufananisha na kufuru.

Pili: Qur-aan na Sunnah havikubainisha haki. Haki kwa mujibu wa watu hawa inapatikana kwa kukanusha sifa. Upande mwingine ni kwamba hamna ndani ya Qur-aan na Sunnah, si kwa wazi wazi wala kwa dhahiri, lenye kuashiria kwamba sifa za Allaah zinatakiwa kukanushwa. Mbora mwerevu zaidi wa watu hawa kitu anachowenza kuja nacho, ni kwa mfano maneno Yake (Ta'ala):

هُنَّ تَعْلَمُ لَهُ سَيِّئًا

"Je, unamjua mwenye jina kama Lake?"¹⁰⁴

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شُفُّعًا أَحَدٌ

"Na wala hana yejote anayefanana [kulingana] Naye."¹⁰⁵

Kila ambaye ni mwerevu anajua kuwa Aayah hizi na mfano wake makusudio yake ni kumthibitishia Allaah (Ta'ala) ukamilifu na kwamba hakuna awezae kuwa na sifa kama Zake. Haziwezi kuwa na maana kwamba Hana sifa. Kwa hali hii ina maana kwamba Allaah ni mwenye kubabaisha katika maneno Yake au kwamba Anatatiza au kwamba hawezi kuzungumza kwa ubainifu. Yote haya hayawezekani inapokuja katika maneno ya Allaah (Ta'ala) na

¹⁰⁴ 19:65

¹⁰⁵ 112:04

maneno ya Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Maneno ya Allaah na Mtume Wake wote wawili ndani yake mna ubainifu mkamilifu na utashi mkamilifu. Maneno haya hayana makusudio ya kuwapotosha viumbe na kuwapaka mchanga wa machoni. Maneno haya hayana kasoro katika ubainifu na ufaswaha.

Tatu: Watu wa awali waliotangulia kati ya *Muhaarajruun* na *Answaar* na wale waliowafuata kwa wema ima walikuwa na I'tiqaad batili na kuficha haki au walikuwa ni wajinga. Imepokelewa kwa mapokezi tele ya kwamba wanamthibitishia Allaah sifa kamilifu, ambazo watu hawa wanadai kwamba ni kosa. Hawakupatapo hata mara moja kukanusha kitu katika sifa za Allaah, jambo ambalo watu hawa ndilo wanalodai kuwa ni sawa. Ni jambo lisilowezekana kwa karne bora kuamini kitu kama hicho.

Nne: Allaah asingelisifika na sifa kamilifu, basi hilo linalazimisha asifiwe na sifa zenye mapungufu. Kila kinachopatikana basi ni lazima kiwe na sifa. Hivyo ikiwa Hasifiwi na sifa kamilifu, basi ni lazima awe ni mwenye kusifiwa na sifa zenye mapungufu. Hapa wakanushaji hawa wanaingia katika athari ya kujigonga na wanatumbukia katika kitu ambacho ni kibaya zaidi kuliko kile walichokikimbia.

27. Utata wa wakanushaji

Wakanushaji wanategemea utata batili. Kila ambaye Allaah amemtunuku elimu sahihi na uelewa sahihi anajua ni shubuha batilifu. Wanategemea vidhibiti vifuatavyo:

Cha kwanza: Madai batilifu kama kudai kwamba wanasapotiwa na maafikiano au kwamba maoni yao yamehakikishwa au kwamba maoni yao ndio ya wale wanachuoni wahakikishaji au kwamba maoni ya wapinzani wao yanaenda kinyume na maafikiano na mfano wa hayo.

Cha pili: Utata ulioambatana na ulinganisho usio sahihi. Kwa mfano wanasema kuwa kuthibitisha sifa kunalazimisha ufananisho. Wanasema kuwa sifa ni kitu kisichohitaja uhai na kitu kama hichi hakisimami isipokuwa kwa kuwepo kiwiliwili na viwiliwili vinafanana.

Cha tatu: Wanashikamana na matamshi ya ushirikiano ambayo yanaweza kunasibishwa kwa Allaah na kutonasibishwa. Mfano wa matamshi kama haya ni kama kiwiliwili, mpaka na upande. Wanatumia matamshi kama haya ya kijumla na kusema kuwa Allaah hasifiwi nayo ili kufikia kwamba hasifiwi kwa sifa Zake.

Isitoshe wanaunda shubuha hizi kwa ibara za kupambapamba, ndefu na za ajabu ambazo mjinga anaweza kufikiria kuwa ni haki. Pindi atapokagua jambo hili, ataona kuwa si jengine zaidi ya shubuha batili. Watu hawa wanaraddi ifuatavyo:

Mosi: Shubuha na utata wao ni wenye kujigonga kwa sababu kile wanachokithibitisha kinalazimisha yale wanayoyakimbia pindi wanapokanusha.

Pili: Maoni yao ni yenye kujigonga kwa sababu kila pote katika wao linamaanisha kuwa akili inalazimisha hilo ilihali akili ya pote lingine inakipinga. Huenda mmoja wao akasema kitu ambacho anadai kuwa ni

chenye kulazimishwa na akili halafu baada ya muda mfupi akasema kinyume chake. Mgongano wa maoni ni dalili moja wapo yenyе nguvu kabisa kuonyesha kuwa ni batili.

Tatu: Malazimisho yao batilifu ya ukashaji yanatakiwa kubainishwa. Lazimisho batili linatoa dalili kuonyesha ubatilifu wa kile chenye kulazimishwa.

Nne: Maandiko yaliyothibiti juu ya sifa hayawezi kufahamika vyengine zaidi ya udhahiri wake. Endapo andiko fulani litafahamika vyengine, haina maana kwamba haliwezi kufasiriwa udhahiri wake. Kwa vile hakuna chenye kuzuia kulifasiri udhahiri wake, ni lazima kuliendea.

Tano: Ni jambo linalojulikana fika kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) ndiye ambaye alifikisha masuaha haya ya sifa. Hivyo kuyapotosha ndio mtindo ule ule wa upotoshaji wa Qaraamitwah na Baatwiniyyah juu ya swalah, swawm, hajj na mengineyo.

Sita: Akili timamu haionelei kuwa ni jambo lisilowezekana kuamini sifa za Allaah. Uhakika wa mambo ni kwamba akili timamu inaashiria juu ya kuthibitisha sifa za Allaah kikamilifu. Hata hivyo katika suala hili kuna mambo ya kina ambayo akili haiwezi kuyafahamu na kuyazunguka.

Vigogo wa watu hawa wamekiri wenyewe kuwa ni jambo lisilowezekana kwa akili kuhakikisha masuala ya kiungu. Kujengea juu ya hili ni lazima kupokea suala hili kutoka katika ulinganizi wa kiutume pasi na upotoshaji - na Allaah ndiye anajua zaidi.

28. Wakanushaji na wafananishaji wamekusanya kati ya ukashaji na ufananishaji

Mkanushaji ni yule anayekanusha kitu katika majina au sifa za Allaah. Kama mfano wa Jahmiyyah, Mu'tazilah na Ashaa'irah.

Mfananishaji ni yule anayemthibitishia Allaah sifa hali ya kuzifananisha na za viumbe Wake. Kama mfano wa wahenga wa Raafidhwah.

Uhakika wa mambo ni kwamba kila mkanushaji ni mfananishaji na kila mfananishaji ni mkanushaji. Kuhusu mkanushaji ukashaji wake uko wazi. Kufananisha kwake sifa za Allaah na sifa za viumbe kunakuja namna ya kwamba ameamini kuwa kuthibitisha sifa za Allaah kunapelekea kushabihisha. Matokeo yake hilo likamfanya kukanusha sifa za Allaah akiwa ni mwenye kukimbia hilo. Hivyo akawa ni mwenye kufananisha kwanza kisha ndio akakanusha. Kuhusiana na mfananisha kufananisha kwake kuko wazi. Ama kukanusha kwake kunapatikana kwa njia tatu zifuatazo:

Ya kwanza: Amekanusha andiko linalothibitisha sifa kwa vile ameligeuza kinyume na udhahiri wake. Hakika andiko linatoa dalili kuthibitisha sifa yenye kulingana na Allaah. Andiko halitoi dalili juu ya kufanana sifa za Allaah na za viumbe Wake.

Ya pili: Akimfananisha Allaah na viumbe Wake basi amekanusha maandiko yote ni yenye kutoa dalili juu ya kwamba Allaah hafanani na viumbe Wake. Kwa mfano amesema (Ta'ala):

مَنْ تَعْلَمْ لَهُ سَيِّئًا

"Je, unamjua mwenye jina kama Lake?"¹⁰⁶

¹⁰⁶ 19:65

وَمَنْ يُكُنْ لَهُ كُفُورًا أَحَدٌ

“Na wala hana yejote anayefanana [kulingana] Naye.”¹⁰⁷

Ya tatu: Akimfananisha Allaah na viumbe Wake basi amemkanushia ukamilifu Wake ambao ni wa wajibu. Hilo linapatikana kwa njia ya kwamba amemshabihisha Mola mkamilifu na viumbe wapungufu kwa njia zote.

¹⁰⁷ 112:04

29. Matahadharisho ya Salaf juu ya falsafa

Falsafa (*'Ilm-ul-Kalaam*) ni ile iliozushwa na wanafalsafa (*Mutakallimuun*) katika mambo ya I'tiqaad kama kuthibitisha 'Aqiydah kwa njia yao wenyewe waliyozusha. Kwayo, wamepuuzia yale yaliyokuja katika Qur-aan na Sunnah. Salaf wametahadharisha falsafa na watu wake kwa njia mbali mbali na kwa vile inapelekea katika shubuha na mashaka. Imaam Ahmad amefikia mpaka kusema:

"Mwanafalsafa hafanikiwa kamwe."

ash-Shaafi'iy amesem:

"Ninaonelea kuwa mwanafalsafa anatakiwa kuchapwa kwa bakora na viatu. Azungushwe kati ya watu na kusemwe: "Haya ndio malipo kwa yule mwenye kuacha Qur-aan na Sunnah na akaenda katika falsafa."

Kwa njia moja wapo wanastahiki yale yaliyosemwa na Imaam ash-Shaafi'iy ili watubu kwa Allaah na liwashtue wengine kufuata madhehebu yao. Lakini mtu akiwaangalia kwa njia nyingine na namna ambavyo wamechanganyikiwa na namna ambavyo shaytwaan amewatawala, basi tunawaonea huruma na kuwasikitikia. Tunamhimidi Allaah ambaye ametuokoa sisi juu ya yale aliywapa mtihani kwayo.

Tunawaangalia kwa njia mbili:

Mtazamo wa njia ya Kishari'ah ambapo tunawatia adabu na kuwakemea kueneza madhehebu yao.

Mtazamo wa njia ya Qadar ambapo tunawahurumia na tunawaombea kwa Allaah hali ya afya na tunamhimidi Allaah ambaye ametuokoa kutokamana na hali yao. Wengi wanaokhofiwa juu yao upotevu katika watu hawa, ni wale ambao wameingia katika falsafa pasi na kufikia mpaka wake. Yule ambaye hajaingia katika falsafa ameokoka. Na ambaye amefikia kikomo chake basi

ameona namna yalivyo na uharibifu madhehebu haya. Natija yake akarejea katika Qur-aan na Sunnah, kama ilivyopitika kwa baadhi ya vigogo wao. Khatari inabaki kwa yule ambaye ameacha Njia iliyonyooka na bado hajabainikiwa na uhakika wa mambo yalivyo.

Katika kitabu hichi Shaykh-ul-Islaam Ibn Taymiyyah (Rahimahu Allaah) ametaja maneno ya wanafalsafa wengi juu ya suala hili. Amesema:

"Hata kama Qur-aan, Sunnah na mapokezi ya Salaf yanatosheleza, kuna watu wengi ambao wanajinasibisha na mapote ya wanafalsafa. Wanawadhania vyema na kufikiria kwamba wamelikagua suala hili zaidi ya wengine wote. Lau mtu atawapa Aayah zote, basi hawatozifuata mpaka yatajwe maoni yao."

Kisha akasema:

"Hatukubaliani na yale yote ambayo yamesemwa na wanafalsafa na wengineo katika maudhui haya na maudhui mengine. Lakini hata hivyo haki inakubaliwa kutoka kwa kila mtu."

Hapa amebainisha (Rahimahu Allaah) kwamba malengo ya nukuu hizi ni kukubali haki kutoka katika kila pande na kuwasimamishia hoja watu hawa kutoka katika maneno ya maimamu wao wenyewe.

30. Mtazamo wa wapotevu juu ya kumuamini Allaah na siku ya Mwisho

Mfumo wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), Maswahabah zake na wale wenye kuwafuata kwa wema ni Njia iliyonyooka sawa kiujuzi na kimatedo. Haya anayajua kila ambaye anadurusu hilo kwa elimu na bila ya ushabiki. Walikuwa na mtazamo sahihi juu ya kumuamini Allaah na siku ya Mwisho na wakakubali kwamba ni haki. Matendo yao yalikuwa yenyewe kufanywa kwa ajili ya Allaah Pekee na wakifuata Shari'ah Yake. Walikuwa hawashirikishi, hawazushi, hawapotoshi wala hawafananishi.

Kuhusu wale wapotofu walioacha mfumo wao, wanagawanyika makundi matatu: kundi lililofuata mawazo, kundi lililofuata tafsiri za kimakosa na kundi lenye kuonelea kuwa wengine ndio wajinga.

Ama kuhusu wale waliofuata mawazo (Ahl-ut-Takhyiyil), ni wanafalsafa, Baatwiniyyah na wale waliowafuata katika wanafalsafa na wengineo. Wanaonelea kuwa ujumbe wa Mtume juu ya kuamumini Allaah na siku ya Mwisho ni ndoto na mawazo yasiyokuwa na uhakika wowote. Makusudio ya ujumbe ni kuwanufaisha watu wajinga na wengi katika watu. Watu wakielezwa kuwa wana Mola mkubwa ambaye ni muweza, mwenye huruma na mwenye nguvu na kwamba mbele yao wana siku kubwa ambapo ndani yake watafufuliwa na kulipwa kwa ajili ya matendo yao, watanyooka hata kama ni ndoto tu.

Watu hawa wamegawanyika makundi mawili; waliopindukia na ambao hawakupindukia.

Wale waliopindukia wanamaanisha kuwa Mitume hawajui uhakika wa mambo haya tofauti na wanafalsafa wa kiungu na wanaodaiwa kuwa ni mawalii. Wanadai kwamba wanafalsafa ni watambuzi zaidi juu ya Allaah na siku ya Mwisho kuliko Mitume ambao uhakika wa mambo wao ndio wajuzi zaidi katika mambo haya.

Wale ambao hawakupindukia wanaonelea kuwa Mitume kweli wanajua uhakika wa mambo haya, lakini kwamba waliwaambia watu mambo ya ndoto kwa ajili ya maslahi yao. Wanadai kwamba maslahi ya waja yanapatikana tu kwa njia kama hii jambo ambalo lina maana kwamba Mitume walisema uongo juu ya mambo makubwa kabisa na ya muhimu.

Kwa hivyo kundi la kwanza limewahukumu Mitume kuwa ni wajinga. Kundi la pili limewahukumu kuwa ni wafanya khiyana na ni waongo. Hii ndio I'tiqaad yao juu ya kumuamini Allaah na siku ya Mwisho.

Kuhusiana na matendo, kuna ambao wanaonelea kuwa ni ya kihakika na kwamba kila mmoja ni lazima kuyatekeleza. Wengine wanayafanya kuwa ni ndoto tu na alama wanazoamrishwa watu wajinga tofauti na wale wasomi. Kwa hivyo wanasema kuwa swaloh maana yake ni kuwa na ujuzi juu ya siri zao, maana ya swawm ni kuzifichika, hajj maana yake ni kusafiri kwenda kwa wanachuoni wao na mfano wa hayo. Watu hawa ni wale wakanamungu kati ya Ismaa'iyliyyah, Baatwiniyyah na wengineo. Ubatilifu wa maoni ya watu hawa unathibitishwa kilazima na hisia, akili na Shari'ah. Sisi tunaona alama nyingi juu ya uwepo wa Allaah na ukamilifu wa sifa Zake:

Katika kila kitu Ana alama

inayoonesha kuwa ni Mmoja

Matokeo haya yaliyoko kimpangilio hayawezi kutoka kwa mwengine asiyekuwa mwendeshaji wa mambo, mwenye hekima na ambaye ni muweza juu ya kila kitu.

Shari'ah zote zimethibitisha kuamini siku ya Mwisho. Qiyaamah vilevile kinapelekewa na hekima ya Allaah ya hali ya juu. Haya hayakanushwi na yejote isipokuwa mtu mkaidi au mwendawazimu. Watu sampuli hii hawahitajii kuraddiwa sana. Ni jambo lenye kujulikana kuwa watu wanawakimbia.

Kuhusu wale waliofuata tafsiri za kimakosa (Ahl-ut-Ta'wiyl), ni wale wanafalsafa katika Jahmiyyah, Mu'tazilah na wafuasi zao.

Mfumo wao ni kwamba maandiko kuhusu sifa ambayo Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amekuja nayo ni majazi na hayafahamiki kama yalivyo kidhahiri. Makusudio yake ni maana inayotofautiana na udhahiri. Yanatambua Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), lakini aliwaachia watu wayafikirie na kufikia malengo yake. Halafu wanajaribu kuyafasiri kwa kutumia yale maandiko ya dhahiri. Lengo la kufanya hivo ni kupima akili ya mwanaadamu na thawabu nyingi zinazopatikana kwa kuyafahamu maneno kimajazi kupitia vipengele visivyo vya kawaida na vya ajabu na vya kilugha.

Hakuna watu waliochanganyikiwa sana na wenye kujigonga kama watu hawa. Kwa sababu hawana msingi imara wanaosimamia ili kujua ni kipi kinachotakiwa kufasiriwa na kipi kisichofasiriwa na namna ambavyo maana mpya na ilioleuliwa inavyotakiwa kuwa. Mara nyingi mtu hujua zile maana ambazo wanafalsafa wanajaribu kufikia, sizo ambazo zilizokusudiwa katika yale mazingira ambayo yeeye amefasiri kimakosa.

Watu hawa hujionyesha kuwa ni wenye kuinusuru Sunnah na hujificha nyuma ya matamshi kwamba wanamtakasa Allaah kutokamana na mapungufu. Hata hivyo Allaah amewafedhehesha kwa kuraddi utata wao na kuziponda hoja zao. Shaykh-ul-Islam Ibn Taymiyyah na wengineo wamewaraddi zaidi kuliko wengine kwa sababu wengi wao huhadaika nao kwa kuwa wao wanasema kuwa wanainusuru Sunnah.

Kuhusu mtazamo wao juu ya siku ya Mwisho, hayo wanayaamini bila ya kuyafasiri kimakosa. Pindi ilipokuwa ni wenye kuyafasiri kimakosa maandiko kuhusu sifa kwa maana za kimajazi, wakashambuliwa na wale wenye kuzingatia mawazo. Wakawalazimisha wayafahamu maandiko yanayozungumzia Aakhirah kama walivyofanya juu ya maandiko ya sifa. Ndipo wakasema wale wenye kufasiri maandiko kimakosa:

"Tunajua fika kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alithibitisha siku ya Mwisho. Tunajua kuwa utata unaosema kinyume ni batili. Hivyo ni lazima Qiyaamah kitokee."

Hili ni jibu sahihi na hoja ya kihakika. Linajumuisha ndani yake mtu kuwatetea kwa sababu hawayafasiri maandiko yanayozungumzia siku ya Mwisho kimakosa vilevile pamoja na kuwalazimisha wale wengine waamini siku ya Mwisho na kuyafahamu maandiko kama yalivyo. Kukiwepo dalili na kusiwepo vikwazo, basi ni lazima kuthibiti kile chenye kutolewa dalili.

Ahl-us-Sunnah wametumia hoja hii hii dhidi ya *Ahl-ut-Ta'wiyl* ili na wao vilevile wathibitishe Aayah zinazozungumzia sifa na kuzielewa kama jinsi zilivyo. Na wao wakawaambia:

"Tunajua fika kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) alimthibitishia Allaah sifa. Tunajua kuwa utata unaosema kinyume ni batili. Hivyo ni lazima zithibitishwe."

Malazimisho haya ni sahihi na ni hoja iliyosimama bara bara ambapo *Ahl-ut-Ta'wiyl* hawana pa kukwepea. Ambaye haruhusu maandiko yanayozungumzia siku ya Mwisho yakafasiriwa kimakosa, basi vilevile asiruhusu mtu akayafasiri maandiko yanayozungumzia sifa ambayo yamethibitishwa zaidi katika vitabu vya kiungu kuliko ambavyo siku ya Mwisho ilivyothibitishwa. Endapo atafanya hivo, basi kujigonga kwake na uhamnazo wake umebainika.

Ama kuhusu wale wenye kuonelea kuwa wengine ndio wajinga (Ahl-ut-Tajhiyl), wafuasi wengi wa Sunnah na wa Salaf wanajinasibisha nao.

Mfumo wao ni kwamba wanaonelea kuwa zile Aayah zenye kuzungumzia juu ya sifa hazijulikani na hakuna yeyote anayejua maana yake. Hili linamuhusu hata Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) vilevile ambaye anatamka Hadiyth zinazozungumzia sifa pasi na kujua maana yake. Pamoja na hivyo wanasema kuwa akili haina lolote la kufanya katika suala hili. Maoni yao

yanapelekea kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), Maswahabah zake na maimamu wa Salaf hawakuwa na elimu juu ya suala hili. Haya ni katika maoni batilifu kabisa.

Mfumo wao juu ya Aayah zinazozungumzia sifa ni kuzipitisha kimatamshi na kuonelea kuwa maana zake hazijulikani. Kuna baadhi yao ambao wanajigonga na kusema:

"Zinatakiwa kupidishwa kidhahiri kama zilivyo pamoja na kuwa zina tafsiri mbali na ile ya dhahiri. Hakuna anayeijua isipokuwa Allaah Pekee."

Huku ni kujigonga kwa wazi kabisa. Ni vipi mtu atazipitisha kwa maana yake ya kidhahiri, ikiwa zina tafsiri mbali na ile ya dhahiri na hakuna aijuae mwengine asiyekuwa Allaah? Shaykh (Rahimahu Allaah) amesema kuhusu mfumo wa watu hawa katika kitabu "al-'Aql wan-Naql":

"Kwa hivyo inabainika kuwa maoni ya *Ahl-ut-Tafwiyyah*, ambao wanasesma kuwa wanafuata Sunnah na Salaf, ni moja katika maoni mabaya kabisa ya *Ahl-ul-Bid'ah wal-Ilhaad*."¹⁰⁸

Utata wa watu hawa ni kile kisomo cha Salaf wengi pindi wanaposoma:

إِلَّا اللَّهُ

"... isipokuwa Allaah."¹⁰⁹

Inahusiana na maneno ya Allaah (Ta'ala):

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ رَبُّعٌ فَيَتَّمِّنُونَ مَا تَشَاءُهُ مِنْهُ ابْتِغَاءُ الْفُتْنَةِ وَابْتِغَاءُ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلُهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَّا بِهِ كُلُّ مَنْ عِنْدَ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَيْمَانِ

¹⁰⁸ 1/121.

¹⁰⁹ 03:07

"Basi wale ambao katika nyoyo zao mna upotovu hufuata zile zenye kutatiza kwa kutafuta *fitnah* na kutafuta tafsiri zake [zinazoendana na wao] - na hakuna ajuae tafsiri zake isipokuwa Allaah. Na wale wenye msingi madhubuti katika elimu husema: "Tumeziamini; zote zinatoka kwa Mola wetu."¹¹⁰

Wamejenga utata wao juu ya misingi miwili:

Wa kwanza: Aayah zinazozungumzia sifa ni zenye kutatiza.

Wa pili: Tafsiri iliyotajwa katika Aayah ni kulifasiri andiko kidhahiri na kwenda katika maana inayoenda kinyume na udhahiri huo. Natija inayopatikana ni kuwa Aayah zinazozungumzia sifa zinakuwa na maana inayoenda kinyume na ile ya dhahiri na hakuna ajuae isipokuwa Allaah Pekee. Wanaraddiwa ifuatavyo:

Mosi: Nini wanachomaanisha wanaposema kuwa ni zenye kutatiza? Wanamaanisha kuwa maana ndio yenye kutatiza au uhakika wake?

Ikiwa wanamaanisha hilo la kwanza, na ndivyo ilivyo, basi Aayah zinazozungumzia sifa sio zenye kutatiza kwa sababu maana yake iko wazi.

Ikiwa wanakusudia hilo la pili, basi ni kweli Aayah zinazozungumzia sifa ni zenye kutatiza. Kwa sababu hakuna yejote anayejua uhakika wa sifa na namna yake zaidi ya Allaah. Kwa hivyo tunapata kujua kuwa sio sahihi kusema hali ya kutofungamanisha kuwa Aayah zinazozungumzia sifa ni zenye kutatiza bila ya kufafanua suala hili.

Pili: Maneno yao "Tafsiri iliyotajwa katika Aayah ni kulifasiri andiko kidhahiri na kwenda katika maana inayoenda kinyume na udhahiri huo" sio sahihi. Maana hii imezushwa na haijulikani na waarabu na Maswahabah ambao Qur'aan imeteremshwa kwa lugha yao. Maana wanazozitambua ni zifuatazo:

¹¹⁰ 03:07

Ya kwanza: Ina maana ya tafsiri. Katika hali hii wanachuoni wanajua tafsiri yake. Ibn 'Abbaas amesema:

"Mimi ni mmoja katika wale waliobobea kabisa katika elimu ambao wanajua tafsiri yake."¹¹¹

Kutokamana na tafsiri hii wengi katika Salaf wamesimama wanapofika katika maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ

"Na hakuna ajuae tafsiri zake isipokuwa Allaah na wale wenye msingi madhubuti katika elimu husema."

Ya pili: Ina maana ya uhakika wa jambo. Katika hali hii hatujui tafsiri ya yale Allaah aliyojielezea Mwenyewe na Qiyaamah. Mfano wa hilo ni yale aliyosema Maalik na wengine juu ya kulingana na mengineyo. Kujengea juu ya hilo wengi katika Salaf wamesimama wanapofika katika maneno ya Allaah (Ta'ala):

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ

"Na hakuna ajuae tafsiri zake isipokuwa Allaah."

Ya tatu: Allaah ameiteremsha Qur-aan ili tuizingatie. Ametuhimiza kuizingatia yote. Aayah zinazozungumzia sifa hazikuvuliwa. Yale masisitizo ya kuizingatia ina maana kwamba kuna uwezekano mtu akaelewa maana yake. Vinginevyo kusingekuwa na maana yoyote ya kusisitizwa kuzingatia maana yake. Kusisitiza juu ya jambo ambalo mtu hawezi kulifikia ni upuuzi, jambo ambalo haliwezekani likawepo katika maneno ya Allaah na ya Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Masisitizo ya kuizingatia Qur-aan

¹¹¹ Tafsiyr Ibn Kathiyr (1/348).

yote ina maana kwamba mtu anaweza kuzifahamu zile Aayah zinazozungumzia sifa endapo mtu atazingatia. Mtu ambaye yuko karibu zaidi ya kulielewa hilo ni Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na Maswahabah zake. Kwa sababu Qur-aan imeteremshwa kwa lugha yao na ni watu wenye kujisalimisha kwa haraka inapokuja katika kuizingatia Qur-aan na khaswa katika mambo ya dini ambayo ni muhimu zaidi. Abu 'Abdir-Rahmaan as-Sulamiy amesema:

"Wale amba walikuwa wakitusomesha Qur-aan, 'Uthmaan bin 'Affaan, 'Abdullaah bin Mas'eed na wengineo, wametueleza kwamba: "Baada ya kuhifadhi Aayah kumi kutoka kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), tulikuwa hatuzivuki mpaka tujifunze elimu yazo na kuzitendea kazi." Tukajifunza Qur-aan, elimu na matendo."

Vipi basi watakuwa ni wajinga juu ya Aayah zinazozungumzia sifa wakati ndio jambo muhimu zaidi katika dini?

Ya nne: Maoni yao yanalazimisha ya kwamba Allaah ameteremsha katika Kitabu Chake matamshi yasiyokuwa na maana yoyote yasiyobainisha haki. Kwa mujibu wa maoni yao yanapelekea kwamba sentesi hizi ni sawa na herufi za kialfabeti na si jengine. Hili linapingana na hekima ya Allaah ya kuteremsha Vitabu na kuwatuma Mitume.

Kidokezo:

Kumetangulia kwamba tafsiri/maana (*Ta'wiyl*) inaweza kuwa na maana tatu:

1- Tafsiri ikiwa na maana ya kuweka wazi ile maana. Hii ni istilahi ya wafasiri wengi wa Qur-aan. Mfano wa hilo ni du'a ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) akimuombea Ibn 'Abbaas:

"Ee Allaah! Mpe ufahamu aweze kuielewa dini na mfunze tafsiri."¹¹²

Hili ni jambo lenye kujulikana kwa wanachuoni inapokuja katika Aayah za sifa na nyenginezo.

2- Uhakika wa jambo linavyoisha. Hii ndio maana inayojulikana ya tafsiri iliyotajwa katika Qur-aan na Sunnah. Allaah (Ta'ala) amesema:

مَنْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ

"Je, wanangojea nini isipokuwa matokeo yake?"¹¹³

ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ ثَوْبًا

"Hivyo ni bora na matokeo mazuri kabisa."¹¹⁴

Aayah za kuhusu sifa zinapofasiriwa kwa maana hii, kinachokusudiwa ni ile namna na uhakika wazo. Tafsiri hii hakuna aijuae isipokuwa Allaah Pekee.

3- Mtu kulipindua andiko kutoka katika udhahiri wake na kwenda katika maana inayotofautiana na udhahiri wake. Hii ni istilahi ya wanafalsafa na wengineo waliokuja nyuma. Tafsiri hii imegawanyika aina mbili; ilio sahihi na isiyokuwa sahihi.

Ilio sahihi ni ile inayosapotija na dalili. Kwa mfano kufasiri maneno ya Allaah (Ta'ala):

فَإِذَا قَرِئَتِ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِدْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

¹¹² al-Bukhaariy (143) na Muslim (2477).

¹¹³ 07:53

¹¹⁴ 04:59

"Unaposoma Qur-aan, basi omba kinga kwa Allaah dhidi ya shaytwaan aliyefukuzwa."¹¹⁵

Bi maana unapotaka kusoma Qur-aan [na si baada ya kusoma].

Isiyokuwa sahihi ni ile isiyosapotiwa na dalili. Kwa mfano kufasiri Allaah kulingana juu ya 'Arshi kwamba ni kutawala juu ya 'Arshi, kwamba mkono wa Allaah maana yake ni nguvu Zake au neema Zake na mfano wa hayo.

¹¹⁵ 16:98

31. Kipengele

Imepokelewa kutoka kwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'anhumaa) ya kwamba amesema:

"Qur-aan inafasiriwa kwa njia nne: tafsiri ambayo waarabu wanaielewa kupitia lugha yao, tafsiri ambayo hakuna yejote anayepewa udhuru kwa kutoijua, tafsiri inayojulikana na wanachuoni na tafsiri ambayo hakuna anayeijua isipokuwa Allaah Pekee. Mwenye kudai kuijua, basi ni mwongo."

- 1- Tafsiri ambayo waarabu wanaielewa kupitia lugha yao ni maneno yenye maana hiyo hiyo. Kwa mfano wa maana ya damu ya ada (*Quruu'*), mito (*Namaariq*), pango (*Kahf*) na mfano wake.
- 2- Tafsiri ambayo hakuna yejote anayepewa udhuru kwa kutoijua. Ni tafsiri ya zile Aayah ambazo ni lazima kuziamini na kuzitendea kazi kama kwa mfano kumtambua Allaah kwa majina na sifa Zake, kuwa na utambuzi juu ya Qiyaamah, wudhuu', swalah, zakaah na mfano wa hayo.
- 3- Tafsiri inayojulikana na wanachuoni. Ni tafsiri ya zile Aayah ambazo ni zenye kufichikana kwa wengine. Kuna uwezekano wa kuzitambua kwa kule kutambua sababu ya kuteremka kwake, chenye kufuta na chenye kufutwa, kilichoenea na ambacho ni maalum, cha wazi na kisichokuwa wazi na mfano wa hayo.
- 4- Tafsiri ambayo hakuna anayeijua isipokuwa Allaah Pekee. Ni ule uhakika wa yale ambayo Allaah amejielezea Mwenyewe na siku ya Mwisho. Tunafahamu maana ya mambo haya, lakini hatujui uhakika wa mambo yalivyo. Kwa mfano tunaelewa maana ya kwamba Allaah amelingana juu ya 'Arshi. Hata hivyo hatujui namna ilivyo. Kadhalika tunaelewa maana ya matunda, asali, maji, maziwa na vyenginevyo ambavyo Allaah amesema kuwa viko Peponi. Lakini hata hivyo hatujui uhakika wa mambo yalivyo. Allaah (Ta'ala) amesema:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أَخْفَىٰ هُنَّ مِنْ قُرْبَةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً إِمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"**Hakuna yejote anayejua yaliyofichiwa katika yanayoburudisha macho. Ni malipo kwa yale waliyokuwa wakiyatenda.**"¹¹⁶

Ibn 'Abbaas amesema:

"Hakuna kitu katika dunia hii kinachofanana na kilichoko Peponi isipokuwa kwa jina tu."¹¹⁷

Mpaka hapa imebainika kuwa katika Qur-aan kuna Aayah ambazo hakuna anayejua tafsiri yake isipokuwa Allaah Pekee. Mfano wa hilo ni uhakika wa majina na sifa Zake na yale aliyoelezea Allaah juu ya siku ya Qiyaamah. Kuhusu maana ya mambo haya, tunaijua. Vinginevyo kusingekuwa na maana yoyote ya kuyataja - na Allaah ndiye anajua zaidi.

¹¹⁶ 32:17

¹¹⁷ Tazama "az-Zuhd" (1/51/8) ya Hannaad na "at-Tafsiyr" (1/64) ya Ibn Kathiyr.

32. Misimamo mbalimbali ya waislamu juu ya Aayah na Hadiyth za sifa

Makusudio ya waislamu ni watu wanaojinasibisha na Uislamu. Waislamu wamegawanyika katika makundi sita inapokuja katika zile Aayah na Hadiyth zinazozungumzia juu ya sifa.

Makundi mawili yanaona kuwa zinatakiwa kupidishwa kama zilivyo.

Makundi mawili yanaona kuwa hazitakiwi kupidishwa kama zilivyo.

Makundi mawili yamenyamaza.

Wale wenye kuonelea kuwa zinatakiwa kupidishwa kama zilivyo ni sampuli mbili:

1- *Mushabbiyah*, ambao wanaonelea kuwa sifa za Allaah ni kama sifa za viumbe. 'Aqiydah yao ni batili na imekaripiwa na Salaf.

2- Salaf ambao wameonelea kuwa zinatakiwa kupidishwa kama zilivyo kwa njia inayolingana na Allaah ('Azza wa Jall). 'Aqiydah yao ni sahihi kabisa. Dalili yake iko katika Qur-aan, Sunnah na akili timamu wazi wazi. Dalili ima ni ya uhakika kabisa au ni ya dhana ilio na nguvu.

Tofauti kati ya makundi haya mawili, hilo la kwanza linamfananisha Allaah na viumbe wakati hili la pili linakemea I'tiqaad hii.

Endapo *Mushabbiyah* watasema kuwa wao hawaelewi jengine juu ya elimu, kushuka na mkono wa Allaah isipokuwa kama wanavyoelewa elimu, kushuka na mkono wa kiumbe, wataraddiwa kwa njia zifuatazo:

1- Akili na dalili za Kishari'ah vyote viwili vinathibitisha utofauti kati ya Muumba na kiumbe katika sifa Zake zote. Sifa za Muumba zinalingana na Yeye na sifa za kiumbe zinalingana na yeye. Moja katika dalili za Kishari'ah

yenye kuonesha utofauti kati ya Muumba na kiumbe ni maneno ya Allaah (Ta'ala):

لَيْسَ كَمُثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Hakuna chochote kinachofanana Naye - Naye ni Mwenye kusikia, Mwenye kuona."¹¹⁸

أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ إِنَّا لَنَا كُلُّهُنَا

"Je, yule Anayeumba utamlinganisha na ambaye haumbi? Mbony hamfikirii [haya]?"¹¹⁹

Ama mtazamo wa kiakili, tunauliza ni vipi Muumba mkamilifu, ambaye ni mkamilifu kwa njia zote na ambaye dhati Yake inalazimisha ukamilifu, anaweza kufanana na kiumbe ambaye ni mpungufu na ambaye dhati yake inalazimisha mapungufu na ambaye ni muhitaji wa ambaye ataikamilisha?

2- Je, mnajua kuwa dhati ya Allaah haifanani na dhati ya kiumbe? Wataitikia ndio. Basi ni lazima mwelewe kuwa sifa za Allaah hazifanani na sifa za viumbe kwa sababu kuzungumzia juu ya sifa ni kama kuzungumzia juu ya dhati. Mwenye kutofautisha kati ya hivyo basi amejigonga.

3- Sisi tunaona namna ambavyo viumbe wana sifa zilizo na maana moja lakini namna tofauti. Kwa mfano mkono wa mwanaadamu sio kama mkono wa mnyama. Ikiwa inawezekana viumbe wakawa na sifa zilizo na jina moja na namna tofauti, basi utofauti kati ya Muumba na kiumbe ni mkubwa zaidi. Utotfauti kati ya hao wawili ni jambo la wajibu.

Wale wenye kuonelea kuwa hazitakiwi kupitishwa kama zilivyo na wakakanusha sifa za Allaah zilizothibiti, au baadhi yake au wakathibitisha

¹¹⁸ 42:11

¹¹⁹ 16:17

hali tofauti na sifa, ni sampuli mbili:

1- *Ahl-ut-Ta'wiyl* katika Jahmiyyah na wengineo. Wameyafasiri kimakosa maandiko ya sifa kwa maana walizoziteua wao. Kwa mfano wamefasiri mkono kuwa ni neema, kulingana kwamba ni kutawala na mfano wa hayo.

2- *Ahl-ut-Tajhiyl* wanaosema kuwa Allaah Pekee ndiye anayejua maana ya maandiko. Halafu wanasema kuwa haziwezi kuwa na maana ya kidhahiri. Huku ni kujigonga. Kudai namna hii baada ya kusema kwamba hawajui zina maana gani ni kujigonga. Katika hali kama hii hawatakiwi kuthibitisha wala kukanusha, kama ilivyo dhahiri.

Tofauti kati ya makundi haya mawili, ni kwamba hilo la kwanza wanathibitisha maana inayoenda kinyume na ile ya dhahiri, wakati hilo la pili wanaacha kuthibitisha maana na kusema kuwa Allaah peke yake ndiye anayejua maana ya maandiko hayo. Pamoja na hivyo, wanamaanisha kwamba haitakiwi kuthibitisha sifa kwa udhahiri wa maandiko.

Makundi mawili yaliyonyamaza ni sampuli mbili:

1- Wanamaanisha kwamba maandiko yanaweza kumthibitishia Allaah sifa zinazolingana Naye. Upande mwingine hawahitajii kufanya hivo. Wanachuoni wengi wa Fiqh na wengineo wana maoni haya.

2- Wamepuuzia yote hayo kikamilifu. Wametosheka peke yake na kusoma Qur-aan na Hadiyth.

Tofauti kati ya makundi haya mawili, ni kuwa hilo la kwanza linaonelea kuwa yote mawili yanawezekana; kuthibitisha sifa na kutothibitisha. Kundu la pili halisemi kitu kabisa - na Allaah ndiye anajua zaidi.

33. Majina ya bandia ya wazushi kwa Ahl-us-Sunnah

Ni katika hekima ya Allaah (Ta'ala) kumjaalia kila Mtume kukabiliwa na madui katika wahalifu. Wanazuia kutokamana na haki kiasi na wanavyoweza kwa maneno na vitendo. Wanafanya hivo kwa njama, utata na propaganda mbali mbali. Allaah anafanya hivo ili haki iweze kubainika, kuwa wazi na kuishinda batili. Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na Maswahabah zake walikutana na mambo kama haya mara nyingi. Allaah (Ta'ala) amesema:

وَلَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَدَى كَثِيرًا

"Bila shaka mtasikia kutoka kwa wale waliopewa Kitabu kabla yenu na kutoka kwa wale walioshirikisha udhia mwangi."¹²⁰

Wale washirikina madhalimu walimpa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na Maswahabah zake majina mengi ya bandia. Waliwaita kuwa ni washirikina, wendawazimu, makuhani, waongo na mengineyo.

Ilipokuwa kwamba wanachuoni na waumini ndio warithi wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam), walikabiliwa na wanafalsafa na wazushi kama mfano wa yale ambayo Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) na Maswahabah zake walikabiliwa kwayo na wale washirikina. Kila kundi likawa linawapa jina la bandia Ahl-us-Sunnah kwa mambo ambayo Allaah amewatakasa nayo. Walisema hivo ima kwa sababu ya ujinga wao wa kutoijua haki kwa vile walidhania wako katika haki na kwamba Ahl-us-Sunnah ndio wako upotevuni, au kwa sababu ya makusudio mabaya kwa vile wanataka kuwakimbiza watu na Ahl-us-Sunnah na kufanya ushabiki juu ya maoni yao pamoja na kujua kuwa wako makosani.

Jahmiyyah na *Mu'attwilah* wengine wanawaita Ah-us-Sunnah "Mushabbiyah". Wanadai endapo mtu atamthibitishia sifa Allaah basi amemshabihisha na viumbe.

¹²⁰ 03:186

Raafidhwah wamewaita Ahl-us-Sunnah kuwa ni "*Nawaaswib*" kwa kuwa wanampenda Abu Bakr na 'Umar kama wanavyowapenda watu wa nyumba ya kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Wanadai kuwa mwenye kumpenda Abu Bakr na 'Umar basi amewachukia watu wa nyumba ya kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam). Ndio maana wanasema:

"Hakuna mapenzi pasi na chuki."

Bi maana mtu hawezi kuwapenda watu wa nyumba ya kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) isipokuwa mpaka kwanza amchukie Abu Bakr na 'Umar.

Qadariyyah wanawaita Ahl-us-Sunnah kuwa ni "*Jabriyyah*" kwa sababu wanaona kuwa kuamini Qadar ina maana ya kutenzwa nguvu.

Murji-ah wanawaita Ahl-us-Sunnah, wenye kusema kuwa ni waumini Allaah akitaka, kuwa ni "*Shukkaak*" (wenye mashaka). Murji-ah wanasema kuwa imani ni kuthibitisha kwa moyo peke yake. Hivyo mwenye kusema kuwa ni muumini Allaah akitaka, anaitilia shaka imani yake kwa mujibu wa Murji-ah.

Wanafalsafa wanawaita Ahl-us-Sunnah kuwa ni "*Hashawiyah*", ikiwa na maana kwamba hawana kheri yoyote. Vilevile wanawaita kuwa ni "taka za nyasi" kwa vile hakuna kheri yoyote ndani yake. Kadhalika wanawaita kuwa ni "povu" kwa sababu ya ule uchafu inaobeba. Wanamantiki hawa wanaonelea kuwa asiyefahamu mantiki, hawi na uhakika juu ya jambo lake. Wanaonelea kuwa mtu huyo ni katika umati asiyekuwa na kheri yoyote ndani yake.

Uhakika wa mambo ni kwamba elimu hii ambayo wao wanajifakharisha kwayo haifidishi kitu juu ya haki. Shaykh (Rahimahu Allaah) amesema katika "*ar-Radd 'ala al-Mantwiqiyyin*":

"Mimi daima hutambua kuwa mantiki ya kigiriki mwerevu haihitajii kama ambavyo vilevile haiwezi kumnufaisha mpumbavu."¹²¹

¹²¹ Majmuu'-ul-Fataawaa (3/52).

34. Uislamu na imani

Maana ya Uislamu kilugha ni kunyenyekeea.

Maana ya Uislamu Kishari'ah ni mja kujisalimisha kwa Allaah kidhahiri na kindani kwa kutekeleza maamrisho Yake na kujeipusha na makatazo Yake. Haya yanajumuisha dini yote. Allaah (Ta'ala) amesema:

وَرَضِيَتْ لَكُمُ الْإِسْلَامُ دِينًا

"**Na nimeridhia Uislamu iwe ndio yenu.**"¹²²

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

"**Hakika dini mbele ya Allaah ni Uislamu.**"¹²³

وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامَ دِينًا فَلَنْ يُفْلِحْ مِنْهُ

"**Na yejote anayetaka dini isiyokuwa ya Kiislamu basi haitokubaliwa kwake.**"¹²⁴

Maana ya imani kilugha ni kusadikisha. Allaah (Ta'ala) amesema:

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا

"**Nawe hutotuamini japo tukiwa ni wakweli.**"¹²⁵

Maana ya imani Kishari'ah ni kukiri kwa moyo ikilazimisha maneno na vitendo. Hivyo imani ni kuamini kwa moyo, kutamka kwa ulimi na vitendo

¹²² 05:03

¹²³ 03:19

¹²⁴ 03:85

¹²⁵ 12:17

vya viungo. Dalili yenye kuonesha kuwa vyote hivi vinaingia katika imani ni maneno ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam):

"Imani ni kumuamini Allaah, Malaika Wake, Vitabu Vyake, Mitume Wake, siku ya Mwisho na Qadar, kheri na shari yake."

"Imani ni tanzu sabini na kitu. Ya juu yake kabisa ni neno "hakuna mungu wa haki isipokuwa Allaah" na ya chini yake ni kuondosha chenye kuudhi njiani. Hayaa ni tanzu pia ya imani."¹²⁶

Kumuamini Allaah na Malaika Wake na kadhalika ni kuamini kwa moyo.

Kusema "hakuna mungu wa haki isipokuwa Allaah" ni kutamka kwa ulimi.

Kuondosha chenye kuudhi njiani ni vitendo vya viungo.

Kuwa na hayaa ni kitendo cha moyo.

Kwa hivyo inapata kujulikana kuwa imani inajumuisha dini yote. Basi hakuna tofauti kati ya Uislamu na imani pale yanapotajwa kwa kutenganishwa. Ama vikitajwa vyote viwili kwa pamoja, Uislamu unafasiriwa kuwa ni kuijisalimisha kidhahiri ambapo ndani yake mna kutamka kwa ulimi na vitendo vya viungo vya mwili. Uislamu huu unatoka kwa muumini aliye na imani kamilifu na muumini aliye na imani dhaifu. Allaah (Ta'ala) amesema:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُلْ لَمْ يُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

"Mabedui walisema: "Tumeamini." Waambie: "[Bado] hamjaamini - lakini semenii: "Tumesilimu!" Kwani imani haijaingia bado nyoyoni mwenu."¹²⁷

¹²⁶ al-Bukhaariy (9) na Muslim (35).

¹²⁷ 49:14

Uislamu huu huu unaweza kutoka kwa mnafiki. Hata kama atakuwa ni muislamu kwa dhahiri, kwa ndani ni kafiri.

Katika hali hii imani inafasiriwa kuwa ni kujisalimisha kwa ndani ambapo kunaingia kukubali na kitendo cha moyo. Imani kama hii haitoki isipokuwa kwa muumini wa kweli. Allaah (Ta'ala) amesema:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجَلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ رَأَيُوهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمَنْ رَزَقْنَاهُمْ إِنْفِقُهُنَّ أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا

"Hakika waumini ni wale ambao anapotajwa Allaah nyoyo zao zinajaa khofu na wanaposomewa *Aayaat Zake* huwazidishia imani na kwa Mola wao wanategemea. Ambao wanasmamisha swalah na katika yale Tuliwaruzuku hutoa; - hao ndio waumini wa kweli."¹²⁸

Katika hali hii imani inakuwa juu. Kwa hivyo kila muumini ni muislamu na si kinyume chake.

¹²⁸ 08:02-04

35. Kuzidi na kupungua kwa imani

Miongoni mwa 'Aqiydah ya Ahl-us-Sunnah wal-Jamaa'ah ni kwamba imani inazidi na kupungua. Haya yanathibishwa na Qur-aan na Sunnah. Allaah (Ta'ala) amesema katika Qur-aan:

لَيْسُوا إِنَّمَا يَعْبُدُونَنَحْنُ

"Ili Awazidishie imani pamoja na imani zao."¹²⁹

Vilevile Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa sallam) amesema kuhusu wanawake:

"Sijaona walio na akili punguani na dini pungufu wanaomghalibu mtu mwenye busara kama nyinyi [wanawake]."¹³⁰

Aayah inathibitisha kuzidi kwa imani na Hadiyth inathibitisha kuwa inapungua.

Kila dalili yenye kuonesha kuwa imani inazidi inaonyesha vilevile kuwa inapungua na kinyume chake. Kuzidi na kupungua ni mambo mawili yenye kulazimiana. Haliwezi kupitika moja wapo pasi na jengine.

Imethibiti kutoka kwa Maswahabah kuwa imani inazidi na kupungua. Hajulikani aliyeonelea kinyume. Wengi katika Salaf wana maoni haya. Ibn 'Abdil-Barr amesema:

"Imani kuzidi na kupungua ni maoni walio nayo wanachuoni wa Hadiyth, Fiqh na wa Fataawaa ulimwenguni. Kumesimuliwa mapokezi mawili kutoka kwa Maalik juu ya kushuka. Moja wapo amekomeka na nyengine ameafikiana na wengine."

¹²⁹ 48:04

¹³⁰ al-Bukhaariy (304) na Muslim (80).

Makundi mawili yameenda kinyume na kanuni hii:

La kwanza: Murji-ah wanaosema kuwa imani ni kukubali kwa moyo. Wanadai kuwa kukubali kwa moyo hakutofautiani. Wanaona kuwa mtenda dhambi na mwema wote ni sawa sawa inapokuja katika imani.

La pili: Wa'iydiyyah katika Mu'tazilah na Khawaarij waliowatoa watenda madhambi makubwa kutoka katika imani. Wanasema:

"Imani ima iwepo yote au ibaki yote."

Wanaona kuwa haitofautiani.

Makundi yote mawili yanaanguka kwa dalili za Kishari'ah na za akili.

Kuhusiana na dalili za Kishari'ah, dalili zimeshatangulia hapo mbele kutajwa.

Kuhusu za akili, tunasema kuwaambia Murji-ah kwamba 'Aqiydah yao inaraddiwa kwa njia mbili:

Ya kwanza: Kusema kuwa imani ni kukubali kwa moyo kunapingana na yaliyomo katika Qur-aan na Sunnah kwamba maneno na vitendo vyote viwili vinaingia katika imani.

Ya pili: Kusema kwamba imani haitofautiani kunapingana na hisia. Kila mmoja anajua kuwa kukubali kwa moyo kunatokamana na elimu. Elimu inatofautiana kwa kutegemea na jinsi inavyochumwa. Yaliyopokelewa na mtu mmoja hayana uzito mkubwa kama yaliyopokelewa na watu wawili na kadhalika. Maelezo ambayo mtu anapata hayana uzito sawa na yale ambayo anayapata kwa kushuhudia mwenyewe. Kwa hivyo yakini inatofautiana daraja. Ni jambo lenye kujulikana kuwa watu wanatofautiana katika yakini. Uhakika wa mambo ni kuwa mtu wakati fulani huhisi jinsi yakini yake ilivyo na nguvu kabisa kuliko nyakati zingine.

Ni vipi mtu mwenye akili anaweza kuonelea kwamba mtu mwema ambaye anamtii Allaah (Ta'ala), anafanya mambo ya faradhi na yaliyopendekezwa, anajiepusha na yale aliyoharamisha Allaah na pindi anapoteleza kufanya maasi basi hukimbilia kuleta tawbah yuko sawa katika imani na mtu ambaye anapuuzia yale ambayo Allaah (Ta'ala) amemuwajibishia na kutumbukia katika ya haramu? Ni vipi wawili hawa wanaweza kuwa sawa?

Ama Wa'iyyah tunawaraddi ifuatavyo:

Mosi: Kusema kwamba mtenda dhambi kubwa anatoka katika imani ni jambo lenye kipingana na Qur-aan na Sunnah. Ni vipi mtu anaweza kuonelea kuwa watu wawili wako sawa katika imani ambapo mmoja wao anafanya yale ya wajibu na kujiepusha na ya haramu wakati wa pili yuko kinyume kabisa isipokuwa tu hakufuru?

Pili: Wacha tuseme kuwa mtenda dhambi kubwa anatoka katika imani. Ni vipi mtu anaweza kuonelea kuwa watu wawili wako na imani sawa ambapo mmoja wao yupo kati kwa kati na wakati mwingine ametangulia katika mambo ya kheri kwa idhini ya Allaah?

36. Mambo yenyé kufanya imani ikazidi

Imani inazidi kwa sababu mbali mbali:

1- Kujua majina na sifa za Allaah. Kadri ambavyo mtu atazidi kuyatambua na kujua maana na athari yake, ndivyo jinsi imani na mapenzi na kumuadhimisha Mola kutakavyozidi.

2- Kuzitafakari ishara za Allaah za kilimwengu na Aayah za Kishari'ah. Kadri ambavyo mtu atazidi kuzitafakari na kuzingatia ile nguvu kubwa na hekima kubwa inayopatikana ndani yake, ndivyo jinsi imani na yakini yake itakavyozidi.

3- Kutenda matendo mema kwa kujikurubisha kwa Allaah (Ta'ala). Imani inazidi kutegemea na ule uzuri, sampuli na wingi wa matendo. Kadri ambavyo kitendo kitakuwa kizuri zaidi, ndivyo jinsi imani itavyozidi. Uzuri wa kitendo unatokamana na *Ikhlaasw* na kule kuafikiana na Shari'ah.

Kuhusu sampuli ya kitendo, hakika cha wajibu ni bora zaidi kuliko kilichopendekezwa. Baadhi ya vitendo vimekokotezwa na ni bora zaidi kuliko vingine. Kadri jinsi kitendo kitakuwa bora zaidi, ndivyo jinsi imani inavyozidi.

Kuhusiana na wingi wa matendo, imani inazidi kadri jinsi matendo ni mengi. Kwa sababu matendo yanaingia katika imani, si ajabu ikazidi pale ambapo mtu anazidisha matendo.

4- Kuacha maasi kwa ajili ya kumuogopa Allaah ('Azza wa Jall). Kila ambavyo mtu ana hima ya kufanya maasi fulani, ndivyo jinsi imani ya mtu inazidi kuwa na nguvu zaidi kwa kuyaacha. Mtu kuyaacha ilihali ana hima ya hali ya juu, ni dalili yenyé kuonesha kuwa imani yake ina nguvu kabisa na kuwa anatanguliza yale anayoyapenda Allaah na Mtume Wake mbele ya matamanio yake.

Imani inapungua kwa sababu mbali mbali:

- 1- Mtu kuwa mjinga wa kutomjua Allaah (Ta'ala) na majina na sifa Zake.
- 2- Mtu kughafilika na alama za Allaah za kilimwengu na za kidini na hukumu na kuyapa mgongo. Yanasababisha moyo kuwa na maradhi au kufa kabisa kwa vile matamanio na utata vimeshika nafasi juu yake.
- 3- Kufanya maasi. Imani inashuka kwa kutegemea na sampuli ya maasi, kiwango chake na kuyachukulia usahali.

Kuhusiana na sampuli na viwango vyake, imani inashuka kwa madhambi makubwa kuliko inavyoshuka kwa madhambi madogo. Imani inashuka zaidi kwa kuua nafsi isiyokuwa na hatia kuliko mtu anapochukua mali ya mtu pasi na haki. Imani inashuka zaidi kwa dhambi mbili kuliko inavyoshuka kwa kufanya dhambi moja na kadhalika.

Ama kuhusu kuchukulia usahali maasi, imani inashuka zaidi ikiwa inatokamana na mtu ambaye khofu yake kwa Allaah ni dhaifu kuliko inavyoshuka pindi inatokamana na mtu ambaye anamuadhimisha zaidi Allaah na ni mwenye kumuogopa zaidi.

Kuhusu kupupia maasi, imani inashuka zaidi ikiwa yanafanywa na mtu ambaye upupiaji wake wa maasi una udhaifu kuliko yanapofanywa na mtu ambaye upupiaji wake wa maasi una nguvu zaidi. Ndio maana ikawa jeuri ya fakiri na uzinifu wa mtumzima ni jambo lina dhambi kubwa kuliko jeuri ya mtu ambaye ni tajiri na uzinifu wa kijana. Hadiyth inasema:

"Watu aina tatu Allaah hatowasemeza, hatowatazama siku ya Qiyaamah na wala Hatowatakasa na watakuwa na adhabu kali."¹³¹

¹³¹ Muslim (107). Hata hivyo matamshi haya yanapatikana kwa at-Twabaraaniy. al-Haythamiy na al-Mundhiriy wamesema:

"Wanaume wake ni wanaume sahihi." (Majma'-uz-Zawaa-id (4/78) na at-Targhiyb)

Kati yao ametaja mzee ambaye ni mzinifu na fakiri mwenye jeuri kutokamana na udhaifu wao katika kupupia dhambi hizi.

4- Kuacha utiifu. Imani inashuka kwa kuacha utiifu. Inashuka kwa kutegemea na uzito wa utiifu huo. Kadri ambavyo utiifu utakuwa umesitisizwa zaidi, ndivyo jinsi imani inashuka zaidi kwa kuacha kuufanya. Imani inaweza kutoweka kabisa kabisa kwa mfano mtu anaacha kuswali.

Kushuka kwa imani kwa kuacha utiifu kumegawanyika aina mbili:

Kwanza: Aina ambayo mtu anaadhibiwa kwayo na ni kule mtu kuacha kitu cha wajibu pasi na udhuru.

Pili: Aina ambayo mtu haadhibiwi kwayo na ni kule kuacha kitu cha wajibu pasi na udhuru wa Kishari'ah au udhuru wenyewe kuonekana au kuacha kitu kilichopendekezwa. Mfano wa aina ya kwanza ni kama mwanamke kuacha kuswali wakati yuko katika hedhi na mfano wa aina ya pili ni kama kuacha kuswali swalah ya *adh-Dhuhaa'*.

37. Kuifanyia imani Istithnaa'

Kuifanyia imani *Istithnaa'* maana yake ni mtu kusema:

"Mimi ni muumini Allaah akitaka."

Watu wametofautiana katika maoni tatu:

Ya kwanza: Haifai. Haya ni maoni ya Murji-ah, Jahmiyyah na wengineo. Maoni haya yamejengwa juu ya kwamba imani ni kitu kimoja na ni kitu ambacho kila mtu anakitambua. Kwa vile imani ni kule kuthibitisha/kusadikisha kwa moyo, hivyo basi mtu akifanya *Istithnaa'* ina maana kwamba ana mashaka. Ndio maana wanawaita wale wenye kufanya *Istithnaa'* "wenye mashaka".

Ya pili: Ni wajibu. Maoni haya yamejengwa juu ya mambo mawili:

1- Imani ni ile ambayo mtu anakufa juu yake. Mtu anakuwa ima ni muumini au kafiri kwa kutegemea na ile hali aliyofiaemo. Hili ni jambo la huko mbeleni lisilojulikana. Hivyo haijuzu kukata kabisa. Wengi katika Kullaabiyyah na wengineo waliokuja nyuma wanatumia hoja hii. Hata hivyo haijulikana kuwa kuna yejote katika Salaf alitumia hoja hii. Hoja yao ilikuwa:

2- Imani isiyofungamana ndani yake mna kufanya yale mambo yote yaliyoamrishwa na kujiepusha na yale mambo yote yaliyokatazwa. Hili mtu hawezi kuliazimia juu ya nafsi yake. Endapo atafanya hivo, basi atakuwa amejisifia nafsi yake na amejishuhudia kuwa ni katika wachaji Allaah na watu wema. Katika hali hii anatakiwa vilevile kushuhudia kuwa ni katika watu wa Peponi, jambo ambalo ni malazimisho yasiyowezekana.

Ya tatu: Msimamo wa kufafanua. Ikiwa mtu anafanya *Istithnaa'* kwa sababu ana mashaka, ni jambo la haramu na kufuru. Imani ni jambo la kukata na kuwa na maazimio yanapingana na kuwa na mashaka.

Ikiwa kufanya *Istithnaa'* kunatokamana na mtu kuchelea kujisifu na kushuhudia kuwa imani yake imekamilika kwa maneno, vitendo na i'tiqaad, basi kufanya *Istithnaa'* kunazingatiwa kuwa ni wajibu ili mtu asitumbukie katika makatazo haya. Na ikiwa lengo ni kutafuta baraka na kubainisha sababu kwamba imani ya moyo inatokamana na matakwa ya Allaah, jambo hili linazingatiwa kuwa linajuzu. Kuyashurutisha matakwa ya Allaah katika suala hili haina maana kwamba imani haikuhakikishwa na kupatikana. Mazingira kama haya yametajwa katika mambo yaliyohakikishwa. Kwa mfano Allaah (Ta'al) anasema:

لَئِنْ دُخَلْتَ الْمَسْجِدَ الْحُرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَمِينٌ مُحَلِّقِينَ زُفُوسُكُمْ وَمُفَصَّبِينَ لَا تَحْافُونَ

"Bila shaka mtaingia Msikiti mtakatifu Allaah akitaka mkiwa katika amani, wenye kunyoa vichwa vyenu na wenye kupunguza na hamukhofu chochote."¹³²

Hapa inapata kujulikana kuwa si sahihi kuhukumu *Istithnaa'* kwa njia isiyofungamana. Bali ni lazima suala hili lifafanuliwe kutokana na njia iliyotajwa na Allaah ndiye anajua zaidi.

Swalah na salaam zimwendee Mtume wetu Muhammad, kizazi chake na Maswahabah zake.

Imeandikwa tarehe 08 Dhul-Qa'dah 1380.

¹³² 48:07